

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvusvaheliste suhete instituut
Euroopa uuringute õppetool

Sten Tago

**ROOTSI SUUTLIKKUS END ISESEISVALT KAITSTA NING
VÕIMALIKU NATO-ga LIITUMISE POOLT- JA
VASTUARGUMENDID**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Mait Talts

Tallinn 2015

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. ROOTSI RELVAJÕUDUDE HETKEOLUKORD	7
1.1. Rootsi relvajõudude kehva seisu põhjused	9
1.2. Loobumine territoriaalkaitsest	10
1.3. Kaitsevõime parandamine	11
2. SOOME JA ROOTSI KAITSEALANE KOOSTÖÖ	13
2.1. Peamised julgeolekualased ohud	14
2.2. Kaitsepoliitilised väljakutsed koostööle	15
2.3. Põhjamaade lahingugrupp NBG15	17
2.4. Põhjamaade kaitsekoostöö NORDEFKO	18
2.4.1. Koostöölepingust tulenevalt on NORDEFKO peaesmärkideks	19
2.4.2. Uued väljakutsed NORDEFKO-le	20
3. ROOTSI JA VENEMAA SUHTED	21
3.1. Venemaa sõjaline aktiivsus Läänemere piirkonnas	22
3.2. Rootsi ja Venemaa allveelaevakriis	24
4. ROOTSI PÕHJUSED MITTE LIITUMISEKS NATO-ga	26
4.1. Miks Rootsi kardab liitu NATO-ga	28
4.2. Suhted NATO-ga ja toetuse kasv	29
4.3. Koostöö NATO-ga erinevatel tasanditel	30
4.3.1. Mitteühinemispoliitika, solidaarsus või NATO liikmestaatus?	32
4.4. Gotlandi saare strateegiline tähtsus	34
5. ROOTSI KOOSTÖÖ BALTI RIIKIDEGA	36
5.1. Balti riikide sõjaline toetamine	37
5.1.2. Erineva vägivallaastmega stsenaariumid	38
5.2. Rootsi probleemid Balti riikidega	39
KOKKUVÕTE	40

SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKAD	43
LISAD	47
Lisa 1. Valik oma valdkonna spetsialistide arvamusi.....	47

ABSTRAKT

Töö pealkiri on: Rootsi suutlikus end iseseisvalt kaitsta ning võimalikud NATO-ga liitumise poolt- ja vastuargumentid

Töös üritan anda ülevaate Rootsi hetke sõjalisest võimekusest ja uutest kaitsepoliitilistest väljakutsetest. Üks paremaid vahendeid saamaks teada, kas Rootsi peaks liituma NATO-ga või mitte on analüüsida liitumise poolt- ja vastuargumente. Urin, kuidas on seni toimunud kahepoolne koostöö ja mitteühinemispoliitika. Analüüsin seda, millisel viisil Rootsi relvajõud saaks aidata teisi Läänemere riike sõjalise ohu korral. Kas siiani hästi toimunud Põhjamaade ja naabritevaheline tihe koostöö asendab NATO liikmestaatust või mitte. Viimased aastad on Rootsi jaoks olnud pöördelise tähtsusega Ukrainas toimuv on pannud rohkem mõtlema julgeolekule. Kaitsevõime vähendamine ja territoriaalkaitsest loobumine, tekitab Rootsi avalikkuse seas suurt hirmu ja pani ka poliitikud tegutsema.

Võtmesõnad: Kaitsepoliitika, neutraliteet, julgeolekupoliitika, NATO, sõjaline võimekus, Rootsi, koostöö

SISSEJUHATUS

Käesoleva tööga püüan uurida, Läänemere piirkonna julgeoleku- ja riigikaitseküsimusi, Rootsi üsna kehva relvajõudude olukorra põhjusi ja senist mitteühinemispoliitikat NATOga, Venemaa üleoleva käitumise mõjusid mis mõjutavad nii Rootsit kui ka selle naabreid Põhjas ja Baltikumis. Tähelepanu üritan pöörata julgeolekuaspektidele, mis on riigisiseseid, kui omavad suurt tähtsust ka teistes Läänemere riikides.

Kas Rootsi on üks neist mitteühinenud riikidest, kes loodavad liitlaste toetusele, kuid jätavad endale otsustusvabaduse teiste liitlaste sõjalise toetamise suhtes? Millal tuleks liituda NATOga või oleks aeg suurendada märkimisväärselt kaitse-eelarvet? Milline on Rootsi suutlikust ennast iseseisvalt kaitsta? Analüüsin seda, kuidas Rootsi relvajõud saaksid abistada Baltimaid kolmes stsenaariumis: rahuaja kriisi, sõjaähvarduse või otsese rünnaku korral.

Eelmine aasta oli Rootsi jaoks selleski asjas pöördeline. Peamiselt viie elemendi kombinatsioon: Kreml, Krimm, Ida-Ukraina, võõra allveelaeva jaht ja Vene lennukite manöövrid Rootsi piiri lähedal viisid olukorra selleni, et Rootsi sõlmis esiteks NATOga uuel tasemel partnerlusleppe ja et rahvaküsitluste tulemused näitasid lõpuks NATO-vastaste vähenemist ning pooldajate lisandumist. (Jõerüüt 2015)

Juba 200 aastat ei ole Rootsi territooriumil peetud sõda isegi ajal kui ta oli arvestatava sõjalise jõuga riik. Selle nimel on kahtlemata kogu selle aja palju vaeva nähtud. Tahes- tahtmata on see aga kujundanud mitmete põlvkondade jooksul rootslaste maailmapilti ja muutnud poliitilised tundlad just sellisteks, nagu nad täna Rootsis on. Täna rootslased ei saa sageli aru teiste maade teistsugusele, dramaatilisemale ajaloolisele kogemusele toetuvatest hoiakutest, poliitikast.

Valitsus lõi avalikkusele mulje, et neutraliteedipoliitika kaitseb neid sõtta kaasatõmbamise eest. Tegelikult oli neutraliteedipoliitika põhiargumendiks see, et neutraliteet toetas rahuajal Põhjala julgeolekumudelit, mis vähendas pingeid suhetes Venemaaga. See leevendas ka Soome olukorda. Lisaks aitas retoorika neutraliteedipoliitika voorustest valitsusel saada avalikkuse toetust suhteliselt tugevate kaitsejõudude ülalpidamiseks. Valitsus väitis: selleks, et meie neutraliteedipoliitika oleks usutav, on vaja tugevaid kaitsejõude.

Kuid 1990. aastate keskpaigast peale on Rootsi NATO-ga teinud üha tihedamat koostööd. Rootsist on saamas riik, kellel on julgeoleku pakkumisel tähtis roll ning kes suudab olla liitlastele oluline partner. Pole sugugi selge, miks Rootsi poliitilisel juhtkonnal on läinud vaja üle üheksa kuu aega tegemaks vajalikke järeldusi 2014. aasta algul toimunud Krimmi okupeerimisest ja seadusevastasest annekteerimisest Venemaa poolt.

Ei varasem paremtsentriline Allianss ega äsja ametisse saanud vasakpoolne valitsus ole olnud valmis suurendama kaitse-eelarvet rohkem kui vaid sümbolise ega kaaluma tõsisemalt NATOga ühinemist. 2015. aasta ja võib ahvatleda tegema valejäreldust, et Rootsi on üks neist ainult jutustavatest ja ei midagi tegevatest Lääne-Euroopa riikidest, kes on otsustanud toetuda oma liitlastele, eriti USAle. Venemaa tegevus viimastel aastatel on olnud sihilikult ka seni veel enamvähem sõbralikke või neutraalseid riike enda vastu pöörata, lääneriikide õhu- ja mereruumis pidevalt rikkumine ja jõhkralt käitumine, et neid kardetakse ja austatakse veelgi enam.

Uurimismeetoditeks kasutasin analüüsimeetodit: teoreetilist analüüsi ja üldistust, mingil määral ka sünteesi. Kasutatud on põhiliselt teoreetilisi (analüütilisi) materjale. Värsket informatsiooni ajakirjandusest ja internetiallikatest inglise-, eesti-, soome- ja rootsikeelseid monograafiaid.

1. ROOTSI RELVAJÕUDEDE HETKEOLUKORD

Rootsi on alates 1990. aastate lõpust sihiteadlikult muutnud oma relvajõude. Doktriinist, et riiki peab olema võimeline kaitsma suure rünnaku eest, on loobunud. Nüüd on relvajõud märgatavalt väiksemad ja peamist rõhku pööratakse rahvusvahelistele operatsioonidele, nagu missioonile Afganistanis. Rootsi on küll viimastel aastatel eraldanud kaitsevæele lisaraha, aga sõjaliste võimekuste taastamine võtab aastaid. (Koorits 2014)

Rootsi jaoks on viimased paar aastat olnud sõjalises mõttes murettekitavad. 2012. aasta lõpus hoiatas Rootsi kaitsevæe juhataja Sverker Göranson, et Rootsi kaitsevägi suudab kaitsta vaid ühte piirkonda maksimaalselt ühe nädala. Sellele järgnevalt korraldas Vene õhuvägi 2013. aasta lihavõtete ajal õppuse, mille käigus harjutati arvatavasti Rootsi pihta tuumalöögi andmist. Seejärel Venemaa aktiivsus Läänemerel vaid kasvas ja nüüd on intsidente peaaegu igal kuul. Kui Rootsi sõjaväe luure juht Stefan Kristiansson hoiatas Venemaa sõjalise relvastumise eest, oli ka Göranson kantud sõnumist, et „Uuteks kokkuhoiumeetmeteks Rootsi sõjaväes ei ole enam ruumi.“ (Ibid)

Arutelu Rootsi sõjalise võimekuse kohta algatas õigupoolest juba Rootsi relvajõudude ülemjuhataja 2012. aasta lõpul, mil ta nentis, et kui parasjagu käivad ümberkorraldused lõpevad, suudavad riigi relvajõud korraldada kaitseoperatsioone ühel suunal kuni ühe nädala vältel. Venemaa õhuväe õpperünnak Rootsi objektide vastu 2013. aasta Suurel Reedel muutis debati veel ägedamaks ning selleks ajaks, kui Venemaa 2014. aasta algul Krimmi okupeeris, oli Rootsi avalikkus hakanud juba aduma, et julgeolekukeskkond on tunduvalt halvenenud. (Shilton 2014)

Rootsi relvajõudude praegusele olukorrale heitis valgust 2014. aasta märtsis avaldatud riigikontrolli auditi aruanne. Aruanne keskendus relvajõudude jätkuvale restruktureerimisele ja leidis, et eesmärk minna ajateenistusepõhiselt territoriaalkaitse süsteemilt 2014. aastaks üle täielikult vabatahtlikule teenistusele lükkub mitmel põhjusel edasi. Esiteks eeldas Rootsi parlamendi langetatud otsus, et säästmise ja kaitse-eelarve muude osade ratsionaliseerimise teel leitakse selleks piisavalt raha. See eeldus osutus ebareaalseks. Teiseks ei kindlustatud otsust pikaajaliste finantskalkulatsioonidega ja seepärast ei teadnud keegi, kui palju läheb

tulevane riigikaitse struktuur maksma, kui see on lõpuks täielikult mehitatud ja varustatud. (Swedish National Audit 2014)

2014. aasta detsembris avaldatud avaliku arvamuse küsitluse kohaselt olid ainult 15% vastanutest kindlad, et Rootsi relvajõud suudavad riiki kaitsta, samal ajal kui 57% kinnitas, et neil ei ole üldse või on ainult veidi usku sellesse, et sõjavägi tuleb oma põhiülesandega toime. 2014. aasta aprillis 13000-liikmelise ohvitseride, sõdurite ja mereväelaste ametiühingu (Officersförbundet) 1400 liikme seas korraldatud küsitlus näitas, et Rootsi relvajõudude moraal seisab tõsiste raskuste ees. 81% vastanutest väitis, et nende väeosal napib varustust, isikkoosseisu ja väljaõpet oma põhiülesannete täitmiseks. 46% ei usaldanud seda, kuidas Rootsi valitsus relvajõude juhib, ja 69% ohvitseridest ei võtaks seda ametit enam vastu, kui nad saaksid praegu valida. (Ahlin 2014)

Rootsi praeguse kaitseministri Peter Hultqvisti sõnul on see kauaoodatud otsuse vastuvõtmine, mis aitab korvata viimaste aastate alarahastuse tõttu oma senise võimekuse kaotanud relvajõudude vajakajäämisi. „[Suurendatud kaitsekulutused]“ tagavad võimaluse parendada ka Läänemere ja Gotlandi saare julgeolekut. Õhuvägi saab seni plaanitud 60 hävitaja asemel 70 uuemat Gripenit, merevägi saab osta kaks uue põlvkonna A26-klassi allveelaeva ning uuendada Gotland-klassi allveelaevu. Merevägi soovib samuti soetada kaks Visby-klassi korvetti, mille varustuses on nii all- kui ka pealveerelvad ning miinitõrjetehnika. (Murof 2015)

Rootsil, kes julgustab Balti riikide tagalat, on oluline osa selle vältimises, et Venemaa väed ei saaks Eestit, Lätit ja Leedut liitlastest ära lõigata. Erukindralmajor Karlis Neretnieks on sedastanud: „Rootsi territooriumi ja õhuruumi kasutamise võimalus on NATOle Balti riikide kaitsmisel otsustava tähtsusega. Sama oluline on vastasele sellise ligipääsu tõkestamine. Kui Rootsi ei ole võimeline kaitsma omaenda territooriumit ega suuda teha ettevalmistusi ei NATO juhitava operatsiooni toetamiseks ega abi vastuvõtmiseks, nõrgestab Rootsi ühtlasi NATO suutlikkust kaitsta Balti riike.“ (Bahovski 2015)

Nii valitsuserakonnad kui ka opositsioon tahavad riigikaitse-eelarvet suurendada ja liigutada riigikaitse kaalukaussi pigem Rootsi oma territooriumi adekvaatse kaitsmise suunas. Erakonnad on siiski eri meelt rahaeralduste suurendamise taseme üle. Praegune valitsus pakub 6,2 miljardi krooni ehk üle 600 miljoni euro suurust lisasüsti järgmise viie aasta jooksul. Juhtiv opositsioonierakond moderaadid on nõudnud 10 miljardi krooni ehk enam kui miljardi euro suurust lisa. (Defence 2014)

1.1. Rootsi relvajõudude kehva seisu põhjused

Alates 1970-ndatest aastates on aga poliitilised parteid, välja arvatud mõõdukad, pooldanud ettevaatlikku desarmeerimist või siis vähemalt riigikaitse kulude vähendamist. Oma korralikku sõjalaevastikku pole Rootsil juba pikka aega. Sõjaohu vähenemisega 1990-ndail aastail kaasnes märgatav riigikaitsealaste kulutuste kärpimine. Samas rõhutatakse teatud sõjalise valmiduse vajalikkust, et Rootsi saaks osaleda rahvusvahelistes järelevalve- ja abiaktsioonides.

Külma sõja ajal oli Rootsi välispoliitiliseks liiniks mitteühinemispoliitika, mida toetati tugeva ja iseseisva riigikaitse arendamisega, aga see aeg on möödas. Kaitse-eelarve moodustas 1975. aastal 3,1% sisemajanduse kogutoodangust, vähenes pisut 1987. aastal, nimelt 2,5% sisemajanduse kogutoodangust, millisena püsis 1993. aastani, et hakata siis järsult kahanema ja jõuti tänaseks 1,2% sisemajanduse kogutoodangust. See on madalam kui NATO Euroopa liikmesriikide keskmine (2013. aastal 1,6%) (legislation 2006) (Eurostat 2014)

Rootsi ei kuulu kehvasti korraldatud majandusega riikide hulka, kes on sunnitud võtma tõsiseid kärpemeetmeid ega saa seetõttu suurendada kaitsekulutusi. 2013. aastal mahtus Rootsi ELi kuue liikmesriigi sekka, kus oli väikseim riigieelarve puudujääk sisemajanduse kogutoodangu suhtes (-1,3%), ja seepärast oleks Rootsi võinud lubada endale ka palju suuremat puudujääki, enne kui oleks ette tulnud Maastrichti kriteeriumidega kindlaks määratud kolme protsendi piir. Samuti oli Rootsi riigivõla suhe sisemajanduse kogutoodangusse ELis väiksuse poolest kuuendal kohal (38.6%), mistõttu riik võinuks veel tublisti laenata, enne kui tulnuks ette 60% piir. (Eurostat 2014)

Niisiis paikneb Rootsi Euroopa Liidu 28 liikmesriigi seas suhteliselt heal kohal, mis võimaldaks tunduvalt suurendada kaitsekulutusi. Paistab, aga et puudub poliitilise tahe langetada otsuseid, mida nõuab „uus normaalsus“.

Mõned arvamusiidrid on süüdistanud varasemat Fredrik Reinfeldti parementsentristlikku valitsust viletsa olukorra pärast, milles relvajõud praegu asuvad, kuid tegelikult põhjustasid selle parlamendi otsused, mille surusid juba üle kümne aasta tagasi läbi toonased sotsiaaldemokraatlikud valitsused. Niisiis vastutavad praeguse olukorra eest kõik suuremad erakonnad. Laiem avalikkus on tasapisi hakanud mõistma probleemide ulatust, aga seni peaaegu puuduvad ettepanekud, kuidas neid lahendada korralikult rahastatud meetmetega. (Ibid)

Küsimus Rootsi suutlikkusest ennast ise sõjaliselt kaitsta ja/või tema kuulumisest NATOsse on otseselt seotud Balti riikide vabaduse ja sõltumatusega. Tugev ja stabiilne naaber, kellele on võimalik toetuda, ei ole iseenesest veel kolme väikeriigi jaoks helge tuleviku tagatis. Kuid sõjaliselt nõrk naaber, kelle territooriumit võib ära kasutada agressiivne vastane, on kindlasti mureks igale riigile, kes soovib elada rahu ja stabiilsuses.

1.2. Loobumine territoriaalkaitsest

Rootsi Riigipäev võttis 16. detsembril 2004 vastu kaitsealase otsuse, mis tähendas sügavat muutust Rootsi traditsioonilises käsitluses. Territoriaalkaitse asemel räägiti „võrkkaitsest“, mis toetuks kõrgtehnoloogiale. Rahvusvahelised kriisireguleerimised kerkisid Rootsi kaitsejõudude põhiülesandeks. Kaitsealases otsuses tõdeti, et Rootsi pole karta massiivset ründaõhtu „vähemalt kümne aasta jooksul“. Seetõttu sai kaitseüsteemi vähendada. Rootsile piisas väiksemast ja paindlikumast kaitsest, mis hõlmas vähem sõdureid, vähem kasarmuid ja väljaõpet. Rootsi loobus kogu maad hõlmavast territoriaalkaitsest. (Jakobson 2005 lk 130)

Rahuaja sõjaväeüksustest 15 kärbiti ning kümme garnisoni või sõjalist üksust kaotati. Maavägede 14 rügemendist neli kaotati. Formaalselt säilis sõjaväekohustus, kuid igal aastal kutsutakse sõjaväeteenistusse vaid 8000-10000 vabatahtlikku Rootsi noort. Teenistus kestab 11 kuud ja vabatahtlike hulgast võetakse 3-5- kuulise järelkoolitusega sõdureid rahvusvahelistele missioonidele. Rahvusvahelised missioonid tõusid sel viisil kaitsejõudude põhiülesandeks. Säärane lahendus oli samm professionaalse suunas. (Ibid)

Varustusest säilitatakse vaid see, mida eeldab kaitsejõudude määratud uus operatiivülesanne. Õhujõudude puhul tähendas vähendamine, et kaheksast eskadrillist jääb neli. Saab-Ericssonilt tellitud 204 Jas-Gripen hävitajast vajati kodumaal vaid 84 lennukit. Ülejäänud müüdi muudesse maadesse. Maavägede tankibrigaadide arvu kahandati 2007. aastaks kolmeni. Saksamaalt 1994. aastal ostetud 160 Leopardi tanki kanti maha. Sama saatus tabas 1000 sõdurite transportimiseks mõeldud soomukit. Laevastiku pealveealuste hulk kahanes seitsmeni ja allveelaevu jäi alles neli. Dessantdiviise jäi alles vaid üks. (Jakobson 2005 lk 131)

Kui loobuti territoriaalkaitsest, tühjenesid paljud garnisonid ja baasid. Eriti saatuslik oli see Rootsi põhjaosa vaesematele piirkondadele. Tühjenevatele garnisonikohtadele pakutakse kompensatsiooniks rahalist toetust ja töökohti viidi Stockholmist üle maa

garnisonide asemel Aastail 2005-2007 kärbiti kõvasti kaitsekulutusi. Saatuslik oli see ka ohvitseride karjäärile, mis oli olnud traditsiooniliselt au sees ja eluaegne. Siis jäeti korraka ligi 3000 ohvitseri enneaegselt pensionile. Karjäär lõpeb 35-40 aasta vanuselt, seejärel peavad asjaosalised uue ameti otsima. (Ibid)

1.3. Kaitsevõime parandamine

Rootsis on käivitunud julgeoleku ja riigikaitse teemadel elav debatt, mis on ülimalt positiivne. Eelmisel aastal olid ka parlamendivalimised, kus poliitikud ühel hetkel said aru, et see, kes ei taha valimistel kaotada, peab kuidagi käsitlema julgeoleku teemat. Räägiti palju, debatte peeti, aga poliitikud pole siia maani Rootsis ühtegi põhjanevat otsust teinud.

Julgeolek oli üks põhiteemasid. Seda arutati palju, aga erakonnad omavahel debatti eriti ei pidanud. Võib-olla on see samamoodi nagu Eestis, et kuna seisukohad olid enam-vähem sarnased, siis räägiti küll julgeoleku tugevdamise vajadusest, aga Rootsi nõrk kaitsevõimekus debatis otseselt välja ei tulnud.

Igasuguse võimekuse arendus mis tahes sõjaväes võtab väga palju aega. Kui otsustakse midagi uut arendada, siis seitse aastat on miinimum-aeg. Kümme aastat on laias laastus „rusikareegel“, mille puhul võib öelda, et võimekus on omandatud. Viie aastaga saab mingisuguse baasi, aga selleks, et näiteks allveeoperatsioone edukalt läbi viia, on vaja seitset kuni kümnet aastat. Reakoosseisu on võimalik kiiresti täiendada, kui on olemas poliitilised otsused ja raha. Samuti on remontimata tehnikat, mis ootab vaba raha. Samamoodi on ka laskemoon kallis.

Mai keskel 2014. aasta esitas riigikaitsekomisjon, mis koosneb Rootsi parlamendi ja valitsuse esindajatest, kaitsepoliitikaaruande, mille alusel parlament võtab 2015. aastal vastu otsuse Rootsi relvajõudude struktuuri ja arengu kohta aastail 2016-2019. Aruanne (Defence, 2014) märkis, et “Põhja- ja Baltimaade piirkonda tervikuna iseloomustab stabiilsus, dialoog ja koostöö. Teisalt on Venemaa poliitika ennustamatu ja destabiliseeriv.” Komisjon soovitas eraldada lisaraha operatiivtegevusele ja varustusele, kuid pani ette väga piiratud kasvu (3% võrreldes 2014. aasta kaitse-eelarvega) alates 2017. aastast ja tunduvalt suurema kasvu alates 2019. aastast, mis peaks lõpuks tooma 2023. aastal kaasa 16% kasvu võrreldes 2014. aasta eelarvega. Ometi rahastaks see vaid alla poole ettepanekutest, mida riigikaitsekomisjon 2014. aasta mais esitas. (Holmström 2015)

Stefan Löfveni uue punarohelise valitsuse ettepanekute järgi lisatakse 2015 aasta kaitse-eelarvesse 680 miljonit krooni ehk umbes 74 miljonit eurot. 2016. aastaks pakutakse kaitse-eelarve suurendamist 87 miljoni euro võrra, 2017. aastal umbes 130 miljoni euro võrra ja 2018. aastal juba umbes 160 miljoni euro võrra. (Ibid)

Eelarveettepanekud sisaldavad ka maksude tõstmisi ja kärpeid kokku 2,8 miljardi euro väärtuses, mida on umbes 13 miljonit eurot rohkem kui maksavad reformid. Rootsi valitsus ootab, et majanduskasv kiireneb paari lähiaasta jooksul. 2014. aasta majanduskasvuks hinnatakse 2,1%, järgmise aasta omaks 3% ja 2016. aasta omaks 3,2%. (Laugen 2014)

2. SOOME JA ROOTSI KAITSEALANE KOOSTÖÖ

Soome on pidanud II maailmasõja ajal kaks sõda Nõukogude Liiduga, kuid NATOga liitumine pole kummalgi maal populaarne. Soomel on Venemaaga 1340 kilomeetri pikkune piir – mis on rohkem kui kõigil ülejäänud 27 ELi liikmesmaadel kokku. Mõlemas riigis on ühiskonnakihte, kes näevad Rootsi ja Soome vahelist tihedamat sõjalist koostööd alternatiivina NATO-sse astumisele. Soome pole tahtnud NATOga liituda, sest usuti võimalusse, et Venemaa võib muutuda ja et konflikti aitavad ära hoida tihedad majandussuhted Venemaaga. Soome müüb umbes 10% kaupadest Venemaale, kes on Soome suurim kaubanduspartner eraldi riikide lõikes. Rohkem kui 80% Soome energiaimpordist tuleb Venemaalt, sealhulgas 100% Soomes tarbitavast maagaasist. (Kreek 2014)(Kamp 2014)

Rootsi ja Soome rahvaarv on kokku enam kui 14 miljonit ning aastased kaitsekulutused ulatuvad umbes 7,5 miljardi euroni. Nende merejõud on suhteliselt väikesed, kuid väga võimekad – Rootsil on kasutada viis allveelaeva, mis mõeldud tegutsema just Läänemere madalas vees. Nende õhujõud on laitmatu seisus: Rootsi JAS Gripenite ja Soome F-18 Hornetite flotillides on kokku enam kui 160 arvestatava õhk-õhk ning õhk-pind löögijõuga Sidewinderite, AMRAAM-ide ja JASSM-idega varustatud esmaklassilist nüüdisaegset hävitajat. (Johansson 2014)

Rootsi kaitsevõime maismaal on üsna piiratud, kuid seda tasakaalustavad Soome 350 000-mehelised reservjõud (mida küll peagi vähendatakse 240 000 meheni, kuid seda mitte desarmeerimise, vaid efektiivsuse ja kokkuhoiu tõttu), mida on võimalik täielikult mobiliseerida koos Lääne-Euroopa suurima suurtükiväega. (Ibid)

Poliitiliselt nähakse Rootsi ja Soome relvajõudude koostööd väga positiivses võtmes: selles suhtes vastuväiteid ei ole. Lisaks on Rootsi ja Soome juba praegu NATO-ga väga lähedalt seotud – alles äsja teatasid mõlemad riigid, et sõlmivad peagi NATO-ga vastuvõtva riigi toetuslepingud (HNS). Kahepoolse kaitsekoostöö süvendamist Soomega on NATO liikmestaatuse aseaineks pakutud. 2014. aasta 11.-13. jaanuaril peetud riikliku julgeoleku- ja kaitsepoliitika aastakonverentsi (Folk och Försvar) ajal esitasid Rootsi ja Soome kaitseministrid ühiselt seisukohad, mil moel süvendada koostööd õhu- ja mereseireteabe vahetamise, õhu- ja mereväebaaside ühise kasutamise, suuremate õhuväeõppuste ning

seadusemuudatuste abil, mis võimaldaksid Soome mereväel abistada Rootsi kolleege võõraste allveelaevade jahtimisel. (Ibid)

Soome ja Rootsi on tugevdamas oma kaitsekoostööd kahepoolselt ja ka Euroopa Liidu raames. Kuid teatavas „hallis tsoonis“ olek nende riikide suhtes jätkub. Näitena võib mainida nii Soome kui ka Rootsi ettevaatlikkust oma õhujõudude saatmise suhtes Ämarisse. Võrdluseks võib tuua NATO liikme Taani, mis kavatseb osaleda NATO Euroopa integreeritud õhukaitseüsteemis. Taani on saanud küll Venemaalt ähvardusi, kuid NATO liikmeks olemine annab Kopenhaagenile kindluse, mida ei ole ei Stockholmil ega Helsingil.

2.1. Peamised julgeolekualased ohud

Soome ja Rootsi sõjalisest koostööst tekkiv suurim oht Venemaa seisukohalt on nende riikide astumine NATO-sse, leiab Vene ekspert Nikita Lomagin. Rootsis arvestatakse, et Ahvenamaa ja Läänemere kaitse tugevneb. Soome ja Rootsi NATO liikmeks saamine on Venemaa seisukohalt luupainajalik võimalus, kommenteeris Peterburi Euroopa ülikooli professor Nikita Lomagin Soome ja Rootsi kaitsekoostööd. (Karjalainen 2015)

Rootsi ja Soome kaitseministrite Peter Hultqvisti ja Carl Haglundi teisipäeval Stockholmis esitletud raportis leitakse, et Rootsi ja Soome võiksid sõjaliste kriiside korral koos tegutseda. Lomagin peab riikidevahelist koostööd normaalseks asjaks ja ütleb, et Venemaa juhtkond austab Soome positsiooni iseseisva riigina. Siiski jälgib Venemaa välisministeerium Lomagini sõnul koostöö süvenemist. Mis juhtub kolme aasta pärast, mis juhtub viie aasta pärast?“ küsib Lomagin. (Ibid)

Rootsi riigikaitsekõrgkooli lektori Tomas Riesi sõnul on Rootsi ja Soome koostöö eriti suur tähtsus Ahvenamaa asjus. Rahvusvaheliste lepingute järgi on Ahvenamaa demilitariseeritud tsoon, kuid Soome on võtnud omale kohustuse seda kaitsta. Kui Venemaa hõivaks Ahvenamaa oleks see Rootsi jaoks katastroofiline samuti nagu Soome jaoks. Ahvenamaa kaitse on tugevam, kui Soome ja Rootsi kaitsevad seda koos. See on ilmselge. See on üks asi, millega Rootsis arvestatakse,“ ütleb Ries. (Ibid)

„Aga praktikas on Rootsil kriisiolukorras keeruline erapooletuks jääda, sest on Rootsi huvides, et Soome püsiks iseseisvana,“ märgib Ries. „Mõlemad osapooled võidavad. Kui Balti riikides puhkeb – mis on üsna tõenäoline – tõsine kriis Venemaa ja Läti või Venemaa ja Eesti vahel, ei suuda Rootsi Läänemerel asju ajada. Soome ja Rootsi võivad teha koos veidi rohkem kui üksi.“ (Ibid)

Soome, millel on ühispiir Venemaaga, ning Rootsi on suurendanud koostööd NATO-ga ning ühisdeklaratsiooni näol on tegemist viimase aja ühe karmima vastusega Venemaa agressivsusele. Põhjamaade kaitseministrid teatasid, et suurendatakse sõjaväeõppuste arvu, kaitsetööstuse arendamist ning luureinfo jagamist, samuti süvendatakse kaitsealast koostööd Baltimaadega. (Randlaid 2015)

Venemaa suurenenud agressiivsus on viimastel aastatel märgatavalt nõrgendanud Põhjamaade lähistel julgeolekupoliitilist olukorda. Kuna olukord on jätkuvalt tõsine, tuleb ministrite hinnangul valmistuda võimalikeks kriisideks. Venemaad peetakse Euroopa suurimaks ohuks. (Ibid)

2.2. Kaitsepoliitilised väljakutsed koostööle

Nagu alati on multikultuurilises riikidevahelises koostöös raskesti lahendatavaid väljakutseid, eesmärke ja taotlusi, mis on seotud erinevate seadusandlustega ja erineva kultuuritaustaga. Selleks et saavutada tihedate ja harmooniliste kahepoolsete läbirääkimiste tulemusel edukas koostöö mitmekeelsete riikide vahel, on nõutav mõistlik mitmepoolne taktika. (Reports 2015)(Jakobsen 2014)

Selleks on vajalik ka täiendavast finantsiline ja personalialase koostöö. Teisalt peab süvendatud koostöö puhul olema tähelepanu all juba olemasolevate vahendite parem ära kasutamine, mis väldiks rahvuslike huvide eelistamise ja vähendaks koostöö edasi lükkumise ohtu (Ibid)

Teiseks väljakutseks on inimeste teadlikkuse tõstmine praktilistest erinevustest Soome ja Rootsi vahelises mõlemapoolses koostöös. On ilmne, et vastavalt olukorrale on armee reaalsed jõud erinevad. Soome süsteem põhineb kohustuslikul armeeteenistusel ning Rootsi kasutab ainult elukutselisi üksusi. Erinevused süsteemis võivad põhjustada uusi väljakutseid edaspidises koostööalases tegevuses. (Ibid)

Tuleviku jaoks on oluline ohutuskindla suhtlemise võrgustiku loomine, informatsiooni vahetamine koos tehnilise varustusega, mis teeb tulemusliku koostöö võimalikuks kõikidel tasanditel. Olulise tähtsusega on, et salastatud informatsiooni vahetus oleks selgesti määratletud. (Ibid)

Koostöö valdkondasid süvendades võib samuti tekkida oht jõuda mitte kõige optimaalsemate lahendusteni, mis võivad koostööd mõjutada ka teistes valdkondades, kas bilateraalses või organisatsiooni sisestes nagu NORDEFECO, Euroopa Liit ja NATO. Soome

kaitseminister Karl Haglund ütles uudiste agentuurile TT: „See annab meile konkreetse võime koos töötamiseks, kõigepealt ja eelkõige rahu ajal, kuid samuti ka kriisi olukorras peaksime otsuse vastu võtma niimoodi toimida.“ (Ibid)

Maismaavägede kontekstis uuritakse võimalusi kahepoolse koostöö tihendamiseks sõjalise hariduse ja väljaõppe vallas. Suurendatakse õppuste ning eriti põhjamaise talve tingimustes toimuvate õppuste arvu ning korraldatakse ühist väljaõpet mehhaniseeritud üksustele. Lisaks sellele uuritakse, kas on vajadust kõigist kolmest väeliigist koostatud ühisüksuste saatmise järele kriisiohjeoperatsioonidele välismaal.

Rootsi Kaitseminister Peter Hultqvist rõhutas aga, et kokkulepe polnud ametlik liit. „Planeerides erinevate kriiside stsenaariume, loome valmisoleku nende rakendamiseks teatavates olukordades. Kas oleme valmis neid vahendeid rakendama või mitte konkreetsetes situatsioonides, on otsus, mis tuleb teha riigi valitsuse tasandil konkreetsetes olukorras ja pärast seda kinnitatakse see parlamentide poolt mõlemas riigis.“ Hultqvist ütles Rootsi ajalehele „Dagens Nyheter“. (Ibid)

Pikaajaline kokkulepe süvenenud riigikaitsealaseks koostööks Soome ja Rootsi vahel tähendab oma eesmärgilt paremat julgeolekualast koostööd regionaalses kontekstis ja püüdleb loodusvarade täiuslikuma kasutuse ja maksude optimaalse tõhususe poole. Koostöö maa-peal baseeruvatest üksustega võib täheldada seda, et Rootsi jõud treenivad Euroopa suurima suurtükiväe polügoonil Rovajärvel Rovaniemi lähedal Põhja-Soomes. (Pohjalainen 2015)

Aruanne kirjutab ametlikult, et Soome ja Rootsi suured õhu- ja mereväe sõidukid peaksid vajaduse korral rohkem ära kasutama teineteise baase ja sadamaid. Lisaks kutsub see aruanne üles mere- ja õhusõidukite paremale kasutuselevõtule. Rootsi ja Soome võiksid üheskoos harjutada, et vajaduse korral paremini kasutada oma mere- või õhu jõude. Raportis on esmakordselt kirja pandud parim kokkuvõttev informatsioon aruandena. Need võiksid olla ühendatud armee brigaadid või ühinenud mereväe üksused. Teised näited tihedast koostööst sisaldavad ühist ja juhtimise seisukohalt ühendatud helikopterite ja tankide kasutusest, samuti ka ühiselt omandatud teadmiste ja oskuste. Rakendamist. Mõlemad kaitseministrid rõhutasid, et tihenendud koostöö ei tähenda uue riikidevahelise kaitseliidu loomist.

2.3. Põhjamaade lahingugrupp NBG15

2008. aastal moodustatud Põhjamaade lahingugrupp on pidevalt ootel ja valmis tegutsema Euroopa Liidu huvides. Seitsmest riigist koosneva lahingrühmaga on liitunud Rootsi, Eesti, Soome, Iirimaa, Läti, Leedu ja Norra. Erineva väljaõppega ja suurte kogemustega üle 2400 osalisega organisatsioonil on kõrged ambitsioonid teha tugev panus EL kriiside haldamisel. Üks ELi eesmärke on valvata ja tugevdada rahu läbi ühise koostöö. Olla võimelised võimalikult kiirelt reageerima konfliktidele erinevates piirkondades. 2015. aasta esimesel poolel juhib Rootsi juba kolmandat korda seda lahingrühma. (Bendroth 2015)

Põhjamaade lahingugrupi kiirreageerimisjõudude üksused, mis peaksid kuni kümne päeva jooksul pärast Euroliidu liikmete ühehäälselt otsust olema valmis suunduma Euroopa Liidust kuni 6000 kilomeetri kaugusel asuvasse kriisikolletesse ja olema suutelised seal oma kohustusi täitma 30-120 päeva jooksul. Ülesanded, mis puudutavad lahingrühma tööd sätestab EL. Põhjamaade lahingurühma võib kasutada nii toetuseks humanitaarabi missioonidel, kui ka vajadusel sõjalisteks missioonideks. (Forsvarsmakten 2015)

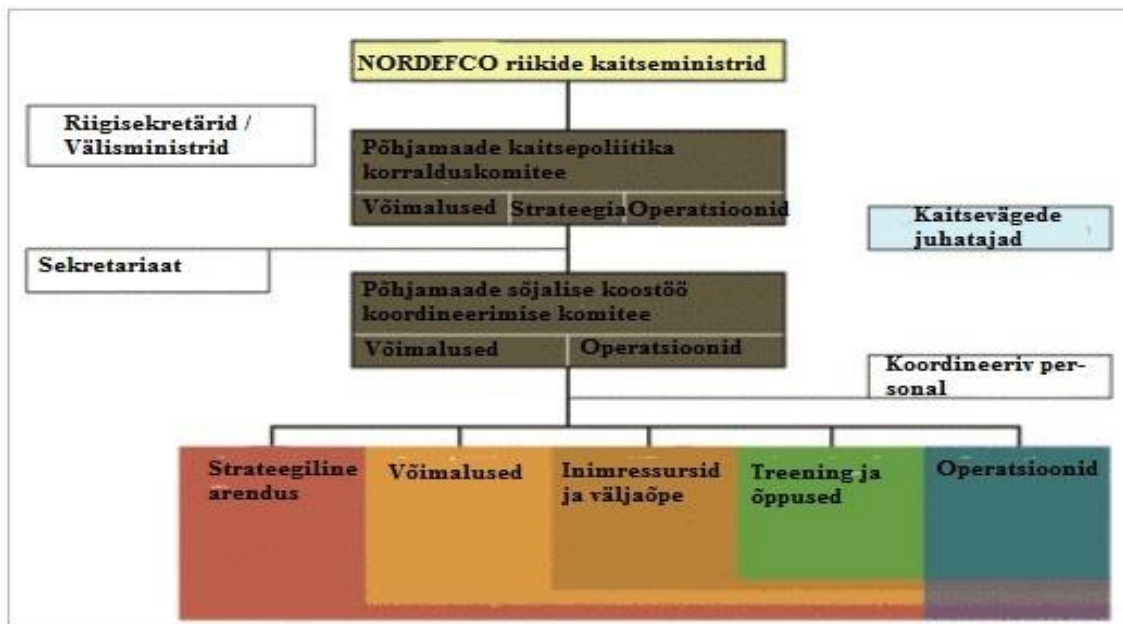
Kindral Göranson'i sõnul ühendab 2015. aastal valmisolekusse astuv Euroopa Liidu Põhjala lahingugrupp esmakordselt pea kõiki Põhjala ja Balti riike olles seeläbi oluline regionaalse koostöö süvendaja. „Põhjala lahingugrupp on oluline vahend koostöö ja reformide ellu viimisel – see puudutab nii väljaõpet ja varustust kui ka teenistust ühises staabis, samuti toetumist ühtsetele NATO standarditele“ ütles Göranson. Rootsi juhitasse lahingugruppi kuuluvad Soome, Norra, Iirimaa ja Eesti, Läti ja Leedu. (Kaitsevägi 2014)

Eesti Kaitseväge koostöö Rootsiiga ulatub kaitseväge taasloomise aastatesse. Rootsis on saanud hariduse või osalenud täiendõppes üle 50 mereväeohvitseri, Eesti ja Rootsi osalevad Euroopa Liidu Põhjala Lahingugrupis, 2009. aastal loodud Läänemere mereseire projektis SUCBAS ning koordineerivad Põhjala-Balti initsiatiivi raames kaitsealase abi andmist Ukrainale, Lääne-Balkanile ja Gruusiale. Rootsi on läbi aastate panustanud Balti Kaitsekolledži projekti nii õppejõudude kui õppurite saatmisega. Aastatel 2001-2009 täitis ning praegu täidab Rootsi kolledži ülema asetäitja ametikohta. (Kaitsevägi 2014). Praegu on selleks kolonel Axel Pfaffenroth.

Põhjala lahingugrupp on mitmeski suhtes Rootsi välis- ja julgeolekupoliitika suurepärase näide. Selles on nii mitmepoolset koostööd, kaitsealast moderniseerimist, ühispanustamist koos kahe NATO liitlasriigiga ja samas ikkagi teatud määral sõltumatust Euroopa Liidust ja NATOst.

2.4. Põhjamaade kaitsekoostöö NORDEFKO

4. novembril 2009. aastal loodud Põhjamaade sõjalise koostöö raamistik, mille liikmeteks on Rootsi, Norra, Soome Taani ja Island. NORDEFKO peamine eesmärk on liikmesmaade kaitsevõimekuse tõstmine. Selleks on oluline riikidevahelise koostöö abil leida kõige efektiivsemad lahendused erinevatele kaitsevõime arendamise, ülalpidamise ja rahastamisega seotud küsimustele. Koostööraamistik näeb ette pikaajalist kaitsekoostööd riikide sõjalise võimekuse tõstmisel ja sellealase tegevuse koordineerimisel. Seda teostatakse ühisõppuste, ühise väljaõppestruktuuri ning -koolide arendamise abil. Nii on võimalik optimaalselt ära kasutada erinevate liikmesmaade kogemus ning väljaõppevõimalused konkreetses valdkonnas. NORDEFKO loomine oli ajendatud liikmesriikide soovist vähendada kulutusi kaitsektoris ilma kaitsevõimekuse taset langetamata. (NORDEFKO 2015)

Joonis 1. NORDEFKO struktuur, NORDEFKO eesistuja on kindral Sverker Göranson. (NORDEFKO 2015)

Koostööprotsess on tõhus, liikmesriigi poolt tehakse ettepanek mõne operatsiooni raames, siis seda arutatakse NORDEFKO struktuuriüksustes ning kui ettepanekut hakatakse ellu viima NORDEFKO kokkuleppe alusel, pannakse paika operatsiooni raamistik ning määratakse operatsiooni juhtriik. Selline operatsioon võib olla näiteks väljaõppealane koostöö, mille käigus vastutus operatsiooni õnnestumise eest on jagatud kõigi liikmesriikide vahel või suuremate operatsioonide puhul määratakse üldine õppusplaan vahelduva võõrustajariigiga. Vastutuse jagamise all on siinkohal mõeldud seda, et eri riikides on

erinevad väljaõppeharud ebahühtlaselt arenenud, mistõttu on teatud kursusi mõistlik läbi viia ühes riigis ning teistsuguseid koolitusi mõnes teises liikmesriigis. (Ibid)

2.4.1. Koostöölepingust tulenevalt on NORDEFECO peaesmärkideks

- kõikehõlmav, tõhustatud ja pikaajaline koostöö kaitsevõimet puudutavates küsimustes;
- kaitsealaselt ühist huvi pakkuvate kaitsestrateegiliste ja poliitiliste teemade kaardistamine;
- sõjalise koostöö efektiivsuse suurendamine ja relvajõudude taseme tõstmine;
- kaitsevõimega seotud valdkondades optimaalse ressursside paigutamise ja kulutõhususe poole püüdlemine;
- koostalitlusvõime ja ühiselt tegutsemise suutlikkuse tõstmine;
- rahvusvaheliste operatsioonide alase koostöö ja kaitsepoliitikaga seotud julgeolekureformi arendamine ning suutlikkuse tõstmine rahvusvahelise rahu ja julgeoleku tagamisel;
- tehnilise võimekuse saavutamine ja arendamine;
- konkurentsivõime edendamine kaitsetööstuses;
- koostöö tugevdamine kõikvõimalike tulevaste koostöövaldkondade alal (NORDEFECO, 2015)

NORDEFECO üks peamisi eesmärke on leida võimalusi ühise sõjalise võimekuse tõstmiseks, tehes seda läbi koostööprojektide elluviimise. Koostöölepingust tulenevalt tegeletakse liikmesriikide vaheliste pikaajaliste kaitsekoostöö plaanide väljatöötamisega. Üle vaadatakse liikmesmaade kaitseplaanid ning vajadusel kooskõlastatakse need teiste omadega. Rõhku pööratakse relvajõudude edasiseks arendamiseks, koos tegeletakse nii sõjalise-strateegilise plaanide analüüsiga ning lahenduste leidmisega. Oluline ei ole niivõrd uute, võimekust tõstvate sõjandusharude väljatöötamine, kuivõrd selliste harude ühine edasi arendamine algusest peale.

Kulutõhususe poole püüdlemine, eriti inimressursside ja väljaõppe alal mis aitab lahendada sõjaväelise haridusega seotud küsimusi. Parem sõjaväelise hariduse koordineerimine Põhjamaade vahel aitab tõsta kuluefektiivsust. Töötatakse välja viise aasta plaane ühisõppuste korraldamiseks.

Koostalitusvõime tähendab võimaluste otsimist kuidas läbi viia liikmesmaade õppusi, et tõsta Põhjamaade suutlikust sõjaväeliste operatsioonide elluviimisel. Rahvusvahelistes operatsioonides pööratakse suurt tähelepanu koostööle ISAFi missiooni raames Afganistanile, millest võtavad osa kõik Põhjamaad.

2.4.2. Uued väljakutsed NORDEFKO-le

2014. aasta on olnud väga sündmusterohke, Venemaa agressiivne käitumine Ukrainas on muutnud Euroopa julgeolekumaastikku, mis mõjutab ka NORDEFKO tegevust. Põhjamaad on sunnitud uuesti läbi vaatama oma kaitsepoliitika ja suhted Venemaaga. Norra kaitseminister Ine Eriksen Søreide toob välja neli tegurit mis aitaks veelgi suurendada julgeolekualast koostööd:

- Esiteks Põhjamaade geograafiline lähedus, mis teeb koostöö loomulikuks.
- Teiseks Põhjamaadel on ühised julgeoleku ja rahvusvahelised huvid piirkonnas ja Põhjamaade majandus- ja struktuursed sarnasused teevad koostöö võimalikuks.
- Kolmandaks perioodil kus majanduslikud piirangud on kehtestatud Euroopas, on piirkondlikel rühmitustel ülesanne tugevdada rahvusvaheliste institutsioonide tööd ja parandada nende stabiilsust.
- Neljandaks on Rootsi ja Soome väga aktiivsed ja konstruktiivsed liitlased NATO-ga ja me kõik saame kasu sellest transatlantilises kontekstis. Need tähtsad põhjused teevad Põhjamaade koostöö vajalikuks ka tulevikus. (Søreide, 2015)

Rootsil on tihe koostöö kõigi kolme Balti riigiga, nii kahepoolselt kui üha enam ka Põhjamaade kaitsekoostöö (NORDEFKO) raames. 2011. aasta jaanuaris esitasid Põhjamaade kaitseväge juhatajad Balti kaitsevägele kutse ühineda kaitsekoostöö raamistikuga NORDEFKO. Eesti, Läti ja Leedu alustasid esimese sammuna integreerumist Põhjamaade distantsõppe süsteemi ning arendavad koos teiste riikidega välisoperatsioonidel osalenud kaitseväelaste toetamise põhimõtteid. (Kaitsevägi, 2014)

See pakub küll osalejatele rahalist tulu kokkuhoiu arvel ja operatiivseid eeliseid ühisõppuste kujul, kuid avaldab ainult kaudset mõju osalevate riikide võimele tulla toime relvakonflikti tingimustes. Ei Euroopa Liit ega NORDEFKO suuda pakkuda kollektiivset julgeolekut kõige halvema stsenaariumi korral, mil kaalul on riikide püsimine tervikuna.

3. ROOTSI JA VENEMAA SUHTED

Jälgides Venemaa üsna julma ja julget tegevust Ida-Ukrainas on Põhjamaade huvi järjest suurenenud uute tehnoloogiate arendamisele, et tõsta sõjaväelist võimekust moderniseerida lahinguvälja tingimusi, mis võimaldavad juhtimiskeskus töötajatel kiiresti reageerida muutuvale töökeskkonnale.

Peale mitmeid piiririkumisi Läänemerel Venemaa poolt, on suhted muutunud väga pingeliseks, Rootsi valitsuses läbivaatusel olnud ettepanek, tõsta sõjaväelisi kulutusi, kaitsmaks oma territooriumit ja strateegiliselt tähtsat Läänemerd, andis põhjust just järjest suurenev Venemaa poolne agressioon Ukrainas. „Kriis Ukrainas näitab meile just seda, et me peame tagasi pöörduma oma algse kaitse doktriini poole, mis tähendab hoida võimekust kaitsta oma piire. See kriis toob esile, just eelkõige meie haavatuse Läänemerel, me peame tugevdama oma kohalolekut ja sõjalist võimekust siin. NATO liikmelisus on just parim pikaajaline lahendus“. (O'Dwyer 2014)

„Kui palju inimesi uskus et Venemaa läheb Krimmi? Sama argument võib osutada tõeks ka Balti riikide suhtes. Kriisis Ukrainas tuleks tõsiselt suhtuda Lääne riikide jõududel, pakkudes neile kiiret neile liitu EL-iga.“ „Rootsi kaitsevõime on tõsiselt nõrgenenud viimase 10 aasta jooksul, just valitsuse poolt tehtud madalate kulutuste tõttu.“ (Ibid)

Venemaa on korduvalt rikkunud ka reegleid lennates rahvusvahelises õhuruumis, Rootsi kaitseminister Peter Hultqvist ütles „Me oleme varem Venemaale märku andnud, et see on sobimatu käitumine. Niimoodi ilma transponderita lendamine, nagu venelased teevad, on üldiselt sobimatu ja ma arvan, et nad peaksid muutma oma suhtumist,“ (Ibid)

Rootsi välisminister Margot Wallström südistas aga Venemaad reeglite rikkumises. „Vene pool peab austama olemasolevat reeglistikku ja lõpetama selle, mis on olnud ennekuulmatult väljakutsuv ja lisaks otseselt ohtlik tsiviillennundusele. Me oleme väsinud pidevast protestimisest nende üleastumiste või õigemini reeglite rikkumiste vastu,“ (Ibid)

Hultqvist on viimase kümne aasta kõige konkreetsem Rootsi kaitseminister. Samuti on Rootsi avalik arvamus Venemaa suhtes negatiivselt meelestatud 2013. aasta lihavõttepühade aegse Rootsi ründamise õppuse ja sellele järgnenud Venemaa käitumise tõttu, mistõttu avalikkus ei soovi mingeid järeleandmisi. Välisministri Margot Wallström allumine Venemaa

presidendi Vladimir Putini nõudmistele ameeriklastega koos toimuval õppusel mitte maanduda Eestis Ämaris, mis tekitas palju pahameelt Rootsi kaitseväes ja kaitseministeeriumis. (Koorits 2015) Soome, Rootsi ja Norra on juba aastaid pidanud õppuseid Botnia lahe kohal nii, et kõik lennukid stardivad oma kodubaasidest, kokkulepitud kohal saadakse kokku, tehakse õppus ära ja lennatakse koju tagasi. (Ibid)

Venemaa võib Stockholmi sõjalises mõttes hävitada, kui ta seda väga tahab. Küsimus on hoopis muus: millist käitumist ootab Venemaa reaktsioonina sellele? Seni on sellise käitumise ainuke käegakatsutav tulemus olnud rootslaste veenmine, et NATO-ga liitumine võib olla mõistlikum kui liitumata jätmine. Põhjamaad on saanud üleskutse suurendada veelgi omavahelist koostööd, õppusi ja õppeotstarbelist simulatsiooni järgmisel paaril aastal. Sellised plaanid on ka silmapaistvalt suurendanud Soome-Rootsi kahepoolset kaitsekoostööd ja koostöö plaane.

Samuti on Rootsi jaoks on Venemaa tähtsaks energiavarustajaks. Rootsi ei suuda ennast ise naftaga varustada ja impordib seda Venemaalt. Samal ajal suudab Rootsi ennast ise varustada elektrienergiaga, mida toodetakse peamiselt jõgede hüdroenergiast. Naftat kasutatakse eelkõige Rootsi transpordisektoris. Seetõttu võib pidada Rootsi sõltuvust Venemaa naftatarnetest väiksemaks kui mitmete teiste riikide puhul. Maagaasi tarned on Venemaalt on Rootsi jaoks vähetähtsad, sest Rootsi tarbib seda väikses mahus. Sellest tulenevalt ei oma Nord Stream gaasijuhe Rootsi jaoks olulist tähtsust. (Ibid)

Polegi väga keeruline visandada plaan, kaheksa Läänemere ümber asuvat riiki. Esmane prioriteet oleks Nord Streami torujuhtme tõkestamine või vähemalt takistamine Venemaal seda kasutamast agressiivse patrullimise huvides nii Läänemere vetel kui ka õhuruumis. Saksamaa võib olla valmis tegema Venemaa eest räpast tööd torujuhtme edendamisel, võttes järjest ette uue riigi. On päris usutav, et kui kõik seitse riiki asuksid ühisele seisukohale, ei hakataks nendega nii kergelt tüli norima.

3.1. Venemaa sõjaline aktiivsus Läänemere piirkonnas

Nii kaitse-eelarve kui relvastusprogrammi tarbeks eraldatavad summad on Venemaal juba aastaid kasvanud kiiresti ning hüppeliselt Kaitse-eelarve suuruseks on tänavu 2,49 triljonit rubla (55,5 miljardit eurot). Veel 2010. aastal oli selleks summaks 1,27 triljonit rubla (30,2 miljardit eurot). Riiklikuks relvastusprogrammiks on aastatel 2011–2020 ette nähtud 19 triljonit rubla (404 miljardit eurot). Kui jätta kõrvale arendus- ja uurimiskulud ning

remondisummad, on Vene kaitseministeeriumi hanke-eelarve käesoleval aastal ligikaudu 1 triljon rubla (21,3 miljardit eurot). (Kaas 2014)

Venemaa kui ka NATO sõjaline tegevus Läänemerel intensiivistus märkimisväärselt pärast 2014. aasta sündmuseid Ukrainas, mis sundisid Rootsi relvajõude reageerima ja suurendama nii isikkoosseisu kui ka relvastuse kasutatavust. Rootsi õhuväe ülema sõnul suurenes Rootsi kiirreageerimis-hoiatussüsteemi aktiivsuse tase varasemate aastatega võrreldes umbes poole võrra. (Ibid)

Venemaa poolt korraldatud ootamatud õppused 5.-10. detsembril 2014. aasta eelkõige Kaliningradi oblasti väeosadele, põhjustasid naabrite seas suurt muret. See hõlmas 9000 sõjaväelast, 250 tanki ja sotrat, üle 100 suurtüki, 55 ballistilist raketisüsteemi Iskander. Õppuse kohta on avaldatud väga vähe informatsiooni, aga ühe eksperdi sõnul võib uskuda, et muu hulgas mängiti läbi rünnak ühe Läänemere äärsesse riiki vastu Eesti piiri lähedal Pihkvas asuva 76. kaardiväe õhudessantdiviisi brigaadisuuruse dessantüksusega. Samuti mängiti õppusel läbi tuumarelva kanda võivate strateegiliste pommitajate Tu-95 ja kaugmaapommitajate Tu-22M ründelennud. (Ibid)

Tugevnenud on ka Venemaa Läänemere laevastik. Ajavahemikus 2007–2014 on Balti laevastiku relvastusse saabunud neli uut ja kaasaegset Stereguštši-klassi (Projekt 20385) korveti. Tegemist on moodsate lahingualustega, mille raketrelvastus lubab suure täpsusega tabada ka maismaal asuvaid sihtmärke

Vastavalt Venemaa kaitseministri kõik sõjaliste õppustega seotud kaitseüksused näitasid suurepäraselt kvaliteeti ja tõestasid hiilgavat võimekust lahingu operatsioonides. Kaliningrad Venemaa kõige läänepoolsemal territooriumil piirnedes EU ja NATO liikmete Poolaga ja Leeduga. See tähendab suuremõtmelist strateegilist tähtsust Venemaale kõige rohkem militariseeritud aladel. See on ka Venemaa põhiline Balti meresadam. (Sharkov 2014)

Vene piirkondliku sõjalise võimekuse kasv Läänemere naabruskonnas on seejuures olnud kantud kolmest peamisest tegurist. Neist esimeseks on üldised tegurid – protsessid ja asjaolud, mis mõjutavad Vene relvajõude tervikuna ega ole spetsiifilised ainuüksi Läänemere piirkonnale. Sellesse gruppi kuuluvad peamiselt Vene armeereformi ning ümberrelvastumisega (nn relvajõudude moderniseerimine) seonduvad mõjurid. Teiseks teguriks on muutused Vene maaväe ja mereväe üksuste arvukuses, relvastuses ja paiknemises konkreetselt laiemas Läänemere regioonis. Ning kolmandaks spetsiifiliste, sõjalisele jõutasakaalule olulist mõju omavate relvasüsteemide paigutamine Balti riikide naabruskonda. (Ibid)

2014. aastal oli teisigi erakorralisi sündmusi, sealhulgas kaks tõsist vahejuhtumit Rootsi lähikonnas, millesse olid segatud Venemaa sõjalennukid ja reisilennukid. 5. märtsil pidi SASi reisilennuk viimasel minutil vältima kokkupõrget Venemaa lennukiga Il-20M5 ning samalaadne vahejuhtum leidis aset 12. detsembril, mil Venemaa sõjalennuk lähenes väljalülitatud transpondriga Kastrupi lennuväljale ajal, mil sealt tõusis õhku reisilennuk. (Sköld 2014)

Arvestades kogu venelaste tegevust viimase paari aasta jooksul (sh 2013. aasta lihavõtte-sündmusi sellesama Rootsi vastu), siis pole kahtlust selles, et venelased ei võiks Rootsi territoriaalvetes ringi liikuda. Kui venelastel tõesti Ukraina olukorra kõrvalt soov oma läänenaabritega mingeidki häid suhteid hoida, siis ei toimuks Eesti, Soome ja Rootsi õhupiiri rikkumisi. Iga selline samm muudab NATO jaoks lihtsamaks lisavägede saatmise Balti riikidesse, see on juba mõjutanud kaitse-eelarvete suurendamisi lääneriikides, iga selline tegu muudab Rootsi ja Soome jaoks NATO-ga liitumise aina atraktiivsemaks.

3.2. Rootsi ja Venemaa allveelaevakriis

19. oktoobril 2014 aastal püüdis Rootsi kaitsejõudude raadio luure kinni vene keelse hädasignaali, mille vastu võtvaks pooleks oli Kaliningradi mereväebaas. Signaal ise tuli aga Stockholmi saarestikust, pealinnast vaid mõnekümne kilomeetri kaugusel. Sellele teatele järgnes kohe suuremõtteline vastuoperatsioon, millest võttis osa ligi paarsada üksust, kes kõik hakkasid läbi kammima saarestikku, et leida signaali allikas. Kuigi algselt Rootslased ei kinnitanud, et tegu on allveelaevaga, siis kaitsejõudude avalikustatud, tsiviilisiku poolt tehtud foto, kus oli saarte lähedal märgata pinnale tõusva allveelaeva kujutist. See andis aga alguse juttudele, et tegu võib olla vene miniallveelaevaga, mille pardal on vene eriteenistuse agendid. Kahtlust lisas samuti asjaolu, et Libeeria lipu all olev Vene naftatankeri NS Concord, mis liikus kahtlasel trajektoorigil Rootsi ranniku lähedal, pakkudes alust oletusele et tegemist võib olla alusega, millel oli võimalus lasta vette väikeallveelaevu ja neid pärast uuesti peale võtta. (Maiberg 2014)

Kadunud allveelaeva otsimine, näib tüüpilise Külma sõja aegse käitumisena Venemaa poolt: luuramine või siis meelega Lääne reaktsiooni testimine. Rootsi pole küll NATO liige, kelle Moskva on kuulutanud enda number üks vaenlaseks, võtavad nad siiski oma neutraliteedi kaitsmist väga tõsiselt. Rootsil on üks tänapäeva arenenuim merevägi maailmas – selle uued Visby klassi korvetid on maailma esimesed radarile nähtamatud laevad.

Suhteliselt väiksel Baltimerel, teeb see Rootsist küllaltki võimsa jõu, mida Venemaa - kellel on sadamad Balti merel St. Peterburgis ja Kaliningradis - väga hoolikalt jälgib. (Oliphant 2014)

Tekkis ka võimalus Venemaa sihilikult tahtiski, et allveelaev vahele jääks. Samal ajal kui Lääneriigid olid Venemaaga vaenujalal Krimmi annekteerimise pärast ja Moskvameelsed separatistid sõdisid Ida-Ukrainas, olid pinged Balti merel samuti väga suured. NATO poolt peetud mitmed tõsised õppused, et anda Venemaale teada: igasugusele üritusele taas siseneda Eesti, Läti ja Leedu aladele, seistakse vastu otsustava jõuga. Sellele vastas Moskva aga omapoolsete õppustega. (Ibid)

Kuu aega enne seda tungisid kaks Vene sõjalennukit Rootsi õhuruumi. Rootsi saatis Vene sõjalennukitele vastu mitu Jas Gripen-tüüpi lennukit, mispeale pöördusid õhupiiri rikkunud Vene lennukid tagasi itta. Expresseni andmeil olid lennukid startinud Kaliningradist asuvast lennuväebaasist ning sisenesid Rootsi õhuruumi paari kilomeetri sügavusele. (Cenciotti 2014)

Nende missioon seisnes selles, kui kaugele nad saavad siseneda Rootsi õhuruumi, enne kui neid sunnitakse tagasi pöörduma –säärane oli üks Külma sõja aegseid taktikaid, mis olid loodud just selleks, et uurida naabrite kaitsevõimekust ja anda märku sellest, et Vene sõjavägi kujutab endast endiselt suurt ohtu. (Oliphant 2014)

Rootsi rannikule allveelaeva varitsemata saatmine võis olla Venemaa mereväe püüdlus hoida sammu õhuväega - ja näidata ühtlasi Läänele, et Venemaad ei saa hirmutada sellel strateegiliselt väga olulisel merel. Koguda informatsiooni, kusjuures inimesed, kes operatsioonis osalevad, omandaksid seejuures kogemusi, kuidas navigeerida neis vetes. Samuti anda uuele Rootsi valitsusele märku, et nad hoiaksid madalat profiili ega hakkaks liialt tihedalt „sõbrustama“ NATO-ga.(Ibid)

Seni pole Rootsi võimudel olnud kommet riigipiiri rikkumisi või välisriikide luureoperatsioone avalikustada ning seda on tehtud vaid juhul, kui Rootsi armee vastutegevus hakkab liialt küsimusi tekitama. Rootsi kontradmiral Andres Grenstad tõdes, et niisuguseid rikkumusi pole võimalik aktsepteerida.“ See et otsime kedagi, kes on rikkunud Rootsi territoriaalset puutumatus on väga tõsine asi“ lisas ta.(Ibid)

Võrreldes külma sõja aegsete sarnaste juhtumitega kritiseeriti avalikkuses üllatavalt vähe Rootsi sõjaväge suutmatuse eest sissetungijad tuvastada ja kätte saada. Venemaa üldiselt agressiivse käitumise ja Rootsi riigikaitseüsteemi viimaste kümnendite nõrgenemise koosmõju tagajärjed on ilmselged. Julgeolekuvaakum, mille rootslased on ise loonud, lõpuks muidugi täidetakse - kui mitte Rootsi enda relvajõudude, siis kellegi teise poolt.

4. ROOTSI PÕHJUSED MITTE LIITUMISEKS NATO-ga

Joonis 2. NATO liikmesriigid (NATO 2015)

Enne Saksamaa taasühinemist, polnud Rootsil mingit otsekontakti NATO-ga. Nende neutraliteedipoliitika oli selle välistanud. Nüüd aga joonistati ümber kogu Euroopa geopoliitiline kaart, mis andis võimaluse Rootsi ja NATO suhete paranemiseks.

Rootsi välispoliitika ametlik ümberformuleerimine tuli parlamendi väliasjade komisjoni avalduse näol mais 1992. Külma sõja nelja aastakümne jooksul oli Rootsi välispoliitika olemus olnud sõnastatud järgmiselt:

„Mitteosalemine allianssides rahu ajal, neutraliteeditaotlus sõja korral.“

Nüüd aga anti selle järgmine kuju:

„Mitteosalemine sõjalistes liitudes, taotlede jääda neutraalseks meie läheduses toimuva sõja korral“ (Liljergen 2007)

2002. aastal mindi veel sammu võrra kaugemale kohandamaks Rootsi välispoliitikat uue julgeolekukeskkonnaga. Valitsuse ja kolme parlamendipartei- moderaadid, kristlikud demokraadid ja Keskpartei – vahel saavutati kokkulepe Rootsi julgeolekupoliitika kursi üle järgmine sõnastus:

„Rootsi julgeolekupoliitika eesmärgid on meie maa rahu ja iseseisvuse säilitamine, kaasa aitamine stabiilsusele ja julgeolekule meie lähipiirkonnas ning rahvusvahelise rahu ja stabiilsuse tugevdamine. (Ibid)

Rootsi järgib sõjalistes liitudes mitteosalemise poliitikat. See julgeolekupoliitika, võimalades meie riigil jääda lähipiirkonnas toimuvate konfliktide korral neutraalseks, on Rootsit hästi teeninud. (Ibid)

Tulevikku vaadates on ilmsem kui kunagi varem, et julgeolek on midagi enam kui sõjaliste konfliktide puudumine. Ähvardusi rahule ja meie julgeolekule saab kõige paremini vältida, tegutsedes kooskõlastatult ja koostöös teiste riikidega. See veendumus väljendab globaalsel tasandil esmajoones meie toetuses ÜRO-le. Euroopa Liidu liikmena oleme me osa solidaarsusele rajatud kogukonnast, mille esmane eesmärk on hoida ära sõda Euroopa mandril. (Ibid)

„Rootsi julgeolekupoliitika keskseks komponendiks on adekvaatne kaitsevõimekus. Rootsi teeb aktiivseid pingutusi desarmeerimise ja massihävitusrelvade leviku tõkestamise edendamiseks“. (Ibid)

Seda võiks tõlgendada nii, et uks NATO-sse on vähemalt pooleldi avatud. Valitsus peab liitumise küsimust väheaktuaalseks mitmel põhjusel, eriti selle pärast, et avaliku arvamuse uuringud viitavad – enamus Rootsi elanikkonnast on liikmelisuse vastu. (Basingstoke 2011)

„Ja kui kogu meie poliitika eesmärk on säilitada valikuvabadus ja see poliitika on meid hästi teeninud, miks peaksime me sellest poliitikast loobuma,“ küsis peaminister Göran Persson retooriliselt parlamendis 30. jaanuaril 2004. (Ibid)

Teadmised NATO ja selle kohta, mida ta endast kujutab, ei ole Rootsis kuigi laialt levinud. Paljud seostavad NATO-t tuumarelvadega ja sõjaga ning ohuga konfliktidesse ilmaasjata kaasa tõmbamist. (Ibid)

Rootsi ei ole enam neutraalne riik, vaid sõjaliselt mitteliitunud riik, rõhutavad rootslased ise. (Ibid) Neutraalsus lõppes kakskümmend aastat tagasi otsusega ühineda Euroopa Liiduga. Soome on praegu sellises olukorras nagu Rootsi külma sõja ajal, toovad sealsed välispoliitikaametnikud võrdluseks. Rootsi rahvas on harjunud sellega, et ollakse sõjaliselt eraldi. See on suuresti emotsionaalne lähenemine, aga sedavõrd raske muutuma.

Rootsi esmaseks huviks on säilitada endal otsustamisvabadus, ükskõik milliseid otsuseid siis ka tehtaks. See on maa julgeolekupoliitilise mõtlemise tuum. Rootsi tahab säilitada endale seda tagaust NATOsse, mis maal külma sõja ajal sisuliselt oli, kuigi seda ametlikult ei öelda. Sõjaline mitteliitumine on vahend, mitte eesmärk, kõlab teine julgeolekupoliitiline tees. Muutuvas olukorras võib see vahend kasutuks muutuda. Rootsi lähtub sellest, et maal peab olema võimalus liituda näiteks NATOga siis, kui muutuv olukord

seada nõuab. Milline muutus seda tingiks, ei nõustata avalikult ütlema. Ilmselt Poola, Ungari ja Tšehhi peane liitumine Lääne sõjalise liiduga seda veel ei tinginud. (Basingstoke 2011)

Rootsi julgeolekupoliitika järgib parlamendi ja spetsialistide poolt heaks kiidetud julgeolekukontseptsiooni. Varem vaadati vana üle iga viie aasta tagant, nüüd kavatsetakse juba tänava kaks aastat tagasi valminud versioonile täiendusi teha. Ikka seetõttu, et asjad muutuvad kiiresti.

4.1. Miks Rootsi kardab liitu NATO-ga

Rootsi kardab seda, et NATO laienemise protsessis on Rootsi koos Soomega ja Balti riikidega nõ halli tsooni. Oht on olemas, väidab vähemalt kohalik ajakirjandus. USA välisministeeriumis oli väga tõsise tööpõllu saanud endale Ronald Asmus, endine RAND Corporationi julgeolekuspets. Asmuse idee oli 2005 aastal just see, et eelkõige Rootsi oleks tulnud siduda Balti riikidega ühte julgeoleku tagamise mõttes ning käsitleda neid grupina NATOga liitumisel. Asmus on nimetanud ka Rootsi julgeolekupoliitikat külma sõja relikteks, tõdes «Svenska Dagbladet». Selline rühmitamine on Rootsile mõistagi äärmiselt ebameeldiv. (Basingstoke 2011)

Teiseks on see väga ebameeldiv ka näiteks Eestile, sest kõik Balti riigid on ühinenud NATOga, erinevalt Soomest-Rootsist. Seega tähendaks säärane grupeering ka meile ebaõnnestumist, NATO riikidest ümbritsetusse asemel märksa nõrgemat asjade korraldust. Kas Rootsi liitumine NATOga kahandaks või kasvataks pinget Läänemere regioonis? Selle kohta on „täpselt kaks teooriat“, ütlevad Rootsi spetsialistid. (Ibid) Ühe järgi kahandab ja teise järgi kasvatab. Esimene teooria ütleb, et nii nagu Rootsi oli ida-lääne vaheliseks balansseerivaks jõuks põhjas, on Rootsi mitteliitumine ka praegu tasakaalustav tegur, just Venemaa käitumist Ukrainas silmas pidades.

Selle ideoloogia järgi kasvataks Rootsi liitumine NATOga märgatavalt Venemaa survet näiteks Soomele, kelle julgeolek oli ka üks suur põhjus, miks Rootsi varem lääneliiduga ei ühinenud. Samamoodi on kasvanud surve Balti riikidele. (Hugemark 2011)

Teine teooria ütleb, et kui Rootsi ja ka Soome liituksid NATOga, tuleks organisatsioon Venemaa piiridele lähemale niikuinii. Kuna tegemist oleks riikidega, mis pole Venemaale ärritavad, võiks see leevendada Venemaa umbusaldust ka Balti riikide suhtes. Keegi ei tea, kumb oleks õigem. Kuna esimene neist on vähemalt järeleproovitud, siis on praegu valitud see.

See dilemma on Rootsi, kui NATO-välise riigi solidaarsusdeklaratsiooni vältimatu tagajärg. Uuring ei võta NATO-küsimuses küll seisukohta, aga ridade vahelt saab lugeda, et liikmestaatus eeldaks nõutava kaitseplaani väljatöötamist ja välistaks kurnava poliitilise võitluse ohu terava kriisi korral.

4.2. Suhted NATO-ga ja toetuse kasv

Rootsi liitumisest NATO-ga on saanud väga aktuaalne teema seoses Venemaa allveelaeva kriisiga, Rootsi kehva sõjalise valmisoleku ilmsiks tulemisega ja suutmatusega probleeme ise lahendada. Samuti on suurt rollimänginud ka Venemaa jõhker käitumine Ida-Ukrainas, see kõik on pannud Rootsi uuesti üle vaatama oma suhted NATO-ga, kellega liitumise pooldajate arv Rootsis on suurenenud.

Nii Venemaa kui ka NATO sõjaline tegevus Läänemerel intensiivistus märkimisväärselt, mis sundis Rootsi relvajõude reageerima ja suurendama nii isikkoosseisu kui ka relvastuse kasutatavust. Rootsi õhuväe ülema sõnul suurenes Rootsi kiirreageerimishoiatusüsteemi aktiivsuse tase varasemate aastatega võrreldes ligikaudu 50%. (Hurt 2015)

Kolme 2014. aasta detsembris ja 2015. aasta jaanuaris avaldatud arvamusküsitluse tulemused näitavad, et avalikkuse toetus ühinemisele NATO sõjalise alliansiga on kasvanud ja toetus püsimisele mitteühinenuna kahanenud. 2015. aasta jaanuari algul avaldatud küsitluse põhjal valitseb praegu suurem toetus NATOga ühinemisele (48%) kui jäämisele väljapoole allianssi (35%). Sama küsitluse põhjal pooldas enamik vastanutest (57%) kaitsekulutuste suurendamist (2013. aastal 38%). Teise jaanuaris avaldatud küsitluse tulemused näitasid, et 41% toetab NATOga ühinemist ja 34% on selle vastu. Kolmas, 2014. aasta detsembris avalikustatud küsitlus näitas samuti, et enamik vastanutest (54%) toetab kaitsekulutuste suurendamist, kuid NATO liikmestaatuse osas olid arvud veidi teistsugused (33% ühinemise poolt, 47% vastu). (The Local 2014) (Hurt 2015)

2014. aasta oktoobris pressikonverentsil ütles uus peaminister Stefan Löfven: „Me peame suurendama oma võimekusi, mis tähendab, et me peame panema rohkem ressursse riigikaitseesse.“ „Oleme selgelt öelnud, et me ei liitu NATOga, kuid tahame säilitada ja edaspidigi arendada koostööd NATO riikidega. Samas säilib meil erinevus artikkel viie järgimise osas,“ (Himma 2014) Rootsi pole NATO liige ja uus valitsus on algusest peale rõhutanud, et ei soovi selleks ka saada. Nad on aga pikka aega teinud koostööd NATO riikidega, see ei tähenda aga artikkel viie järgimise kohustust. Stefan Löfveni valitsuse

seisukoht NATO küsimuses on kirjas koalitsioonileppes – Rootsi ei taotle NATO liikmeks saamist.

Rootslased näevad alternatiivi NATO-le, koostööd naaber riikidega, sarnane kaitsekokkulepe mis sõlmiti Soomega, allkirjastati ka Taaniga 2015. aasta märtsi alguses. Kaitseminister Peter Hultqvisti sõnul: „Süvendades kahe- ja mitmepoolset koostööd, tugevdab see meie riigi kaitset ja annab võimaluse läbi viia erinevaid sõjalisi operatsioone, meie vahetus läheduses ja kaugemal. Tugev koostöö Taaniga on osa Põhjamaade riikide vahelisest koostöövalmidusest, mis suurendab julgeolekut meie piirkonnas.“ Selle sammuni viis Venemaa suurenenud õhujõudude aktiivsus piirkonnas, mis tõi kaasa mõlema riigi poolse hukkamõistu. (Pohjalainen 2015)(Zaborowski 2014)

NATO-ga liitumise küsimuses on olnud juba pikk debatt Rootsis, suuresti toetatud parempoolsete poolt ja selle vastu oleva vasakpoolsete Sotsiaaldemokraatide ja Roheliste koalitsiooni vahel. Anna Kinberg Batra, Rootsi Moderaatide partei juhina, oma esimeses 2015. aasta jaanuari kõnes tegi ta ettepaneku koostada põhjalik analüüs kaitseallianssi kuulumise plussidest ja miinustest. „Rootsi peab astuma olulisi samme NATO poole. Sel põhjusel on minu esimene plaan julgeolekupoliitika alal järgmine: ma tahan konkreetset analüüsi Rootsi NATO liikmelisuse eeldustest. Aeg selleks on käes,“ ütles ta. (Rank 2015)Mõtet toetavad ka teised kolm opositsiooniparteid. Pikalt võimul olles ei tõstatanud Rootsi parempoolsed eesotsas Moderaatidega NATOga liitumise küsimust nende sõnul siis, sest avalik arvamus seda ei soovinud, nüüd näitavad arvamusküsitlused liitumise pooldajate ülekaalu (Ibid)

Välisminister Margot Wallström ütles opositsiooni ettepaneku peale kategoorilise „ei“, põhjendades, et taolise uuringu koostamine saadab teistele riikidele vale signaali ja suurendab seeläbi ebakindlust. (Ibid)

2014. aasta lõpus tehtud uuring Rootsi õhuturbevõimekusest. Selle järeldus oli, et Rootsi pole võimeline ennast kaitsma NATOga koostööd tegemata. Nii lähedal kaitsealliansiga liitumisele pole Rootsi veel olnud, kus peamiseks argumendiks on Venemaa kasvanud agressiivsus, mida majanduslikud sanktsioonid pole ohjeldanud.

4.3. Koostöö NATO-ga erinevatel tasanditel

Tõenäoliselt on Rootsi koosvõime NATOga olnud nii hea, kui see üldse olla saab NATOsse mitte kuuluva riigi vahel. Juba 2009. aastal otsustas Rootsi parlament, et kui mõnda

Euroopa Liidu riiki rünnatakse, siis Rootsi ei jää seda kõrvalt pealt vaatama, vaid sekkub. Kõige olulisem on, et NATO saaks kasutada Rootsi õhuruumi, Rootsi sadamaid ja lennujaamasid. Luurekoostöö Rootsi ja NATO vahel toimub niikuinii. Mingis ulatuses on võibolla lootust, et Rootsi saab oma ladudest sõja puhkedes anda ka oma laskemoona, sest mõned relvasüsteemid on Rootsis ja Balti riikides samad. (Hendrickson 2007)

Kuigi Rootsi oli külma sõja ajal ametlikult neutraalne, näitasid Rootsi valitsuse poolt 1990. aastatel avaldatud analüüsid Rootsi lähedasi sidemeid mitme NATO liitlasega. Peaaegu NATO loomisest peale tundus Rootsi ametnikele, et nende maa ründamise korral on neil mõne NATO liikmega sarnane „*de facto*“ julgeolekugarantii. Nii et ses suhtes oli Rootsi juba siis kõike muud kui neutraalne. Pealegi on Rootsi kaua teinud NATO liitlastega vaikset julgeolekukoostööd. (Ibid)

Nendest kokkulepetest hoolimata oli Rootsile selge, et ta ei tohi unarusse jätta omaenda kaitse- ja sõjalisi vajadusi. Ta mõistis, kui vajalik on professionaalne ja kaasaegne sõjavägi, mis suudaks riiki kaitsta. Tänapäevaks on Rootsi tänu panustamisele oma sõjaväe pikaajalisse moderniseerimisse ja riigikaitseesse saanud professionaalse ja hästi varustatud sõjaväe.

Selles on moodsad transpordi- ja lahingulennukid, samuti 15 rahvusvahelistes operatsioonides osalemiseks valmis sõjalist üksust. Jätkuvad investeeringud lennuki JAS 39 Gripen koostalitlusvõime tagamiseks NATO õhujõududega teevad Rootsist veelgi võimekama partnerriigi. (Ibid)

Nii et kui NATO kuulutas 1994. aastal välja oma rahupartnerlusprogrammi (PfP), mõistis ka Rootsi selle potentsiaali. Rootsist sai peaaegu kohe liitlaste ametlik partner.

Tänu rahupartnerluslepingule on Rootsil liitlastega ulatuslikud suhted, mis hõlmavad ka näiteks rahvusvahelisi päästeõppusi ja NATO miinipuhastusprogramme Albaanias ja Serbias. 1997. aastal sai Rootsist ka Euro-Atlandi Partnerlusnõukogu (EAPC) liige. (Hendrickson 2007)

Praegusel ajal on Rootsi NATO arvukatest partnerriikidest üks aktiivsemaid liitlaste toetajaid. Näiteks selle aasta septembris andis Rootsi Afganistanis juhtriigina NATO Mazar-e-Sharifi piirkondlikkuse ülesehitusrühma (PRT) 260 sõjaväelast. Veel 300 Rootsi sõjaväelast teenib NATO Kosovo vägedes (KFOR).

Rootsi sõjavägi ei toeta ainult NATO operatsioone. Rootsil on veel 240 rahuvalvajat ÜRO missioonil Libeerias ning 70 sõjaväelast Euroopa Liidu missioonil Bosnias.

Mida võime Rootsi–NATO suhetest õppida? Esiteks seda, et NATO on leidnud võimalusi, kuidas lõimida alliansiga mitteliikmesriike ja uusi partnereid. Teiseks seda, et

kuigi Rootsi jääb ka edaspidi „sõjaliselt mitteliitunuks”, on selge, et NATO puhul on ta kõike muud kui neutraalne. Rootsi tegevus Afganistanis ja Kosovos, osalemine NATO väljaõppeoperatsioonidel ja tema vägede moderniseerimine tähendab, et sel riigil on nii poliitilist tahet kui ka sõjalisi võimeid, et olla liitlaste jaoks tõsiselt võetav julgeoleku tagaja. Viimaks näitab Rootsi liidriroll Mazar-e-Sharifi piirkondlikus ülesehitusrühmas Afganistanis ja osalemine KFORis sedagi, et Rootsi aitab rahvusvahelist poliitikat kujundada nii sõjaliste kui ka traditsioonilisemate, diplomaatiliste vahenditega. (Hendrickson 2007)

Edukal koostööl NATOga ja sõjaohu vähenemisega alustati juba 1990-ndail aastail märgatava riigikaitsealaste kulutuste kärpimisega, et Rootsi saaks osaleda rahvusvahelistes järelevalve- ja abiaktsioonides. Külma sõja ajal oli Rootsi lausa NATO „hääletuks“ partneriks. Tulemuslik koostöö ja head suhted NATOga andsid Rootsile julguse vähendada kaitsekulutusi peale külma sõja lõppu. (Virki 2000)

Neutraliteet ei takistanud Rootsit enda peale võtmast rahvusvahelisi kohustusi, kui need ei olnud otseselt seotud suurriikidega. NATOga ühendati õhukaitsevõrkusid ja samuti rajas Rootsi lennukite, mille arvestati alliansi lennukitega. (Ibid)

Rootsi allveelaevad rikkusid NSV Liidu merepiiri, et koguda infot NATO jaoks ja NATO allveelaevadel oli spetsiaalne marsruut, mis osaliselt hõlmas Rootsi territoriaalvett. Lisaks paljastas Svenska Dagbladet 1999. aasta Rootsi külma sõja aegsete tähtsamate valitsusjuhtide (nende hulgas Olof Palme) salajase plaani küsida abi NATO-lt kohe kolmanda maailmasõja alates, oli siis Rootsi ohustatud või mitte. Samuti toimusid Külma sõja aegsed sõja-mängud, harjutati ründamise stsenaariumit, mille puhul NATO väed kaitsesid Rootsi territooriumi. Soomet ja Rootsit võis pidada Külma sõja ajal puhvriks NATO ja NSV Liidu vahel, mis ennetas suurema sõja eskaleerumist. (Pond 2012)

4.3.1. Mitteühinemispoliitika, solidaarsus või NATO liikmestaatus?

See omal algatusel sündinud Rootsi solidaarsusdeklaratsioon (Hugemark 2013) sisaldab kolme uudset asjaolu. Esiteks loobume sõnaselgelt võimalusest jääda lähipiirkonna konflikti korral kõrvalseisjaks. Teiseks on tegemist esimese nüüdisaegse valitsusdokumendiga, milles öeldakse, et Rootsi sõltub teiste riikide abist, kui meid ähvardab oht või kui meid rünnatakse. Kolmandaks väljendame ka võimalust anda konflikti korral sõjalist abi teistele riikidele. (Ibid)

Tegelikult puudutasid need muudatused enamjaolt ametlikku kaitsepoliitilist doktriini ja retoorikat. Strateegilises reaalsuses olid nende lausete elemendid kajastunud juba ammu.

Mõistest neutraalsuspoliitika loobuti Euroopa Liitu astumisega. Blokiväline staatus siiski säilis ja seda põhjendati veel 2002. aasta välispoliitilises deklaratsioonis sõnadega „võimalus säilitada neutraalsus lähipiirkonnas aset leidvate konfliktide korral”.

Seejärel on üldsõnalisemalt räägitud tegutsemisvabadusest ja üha rohkem rõhutatud, et julgeolek rajaneb pigem põhimõtteliselt vabatahtlikul koostööl teistega.(Ibid)

Heidutus, millele sõjalistesse liitudesse mittekuulumise doktriin tugines, hõlmas ridade vahel ka väljastpoolt, s.t NATOst saadava abi võimalust. Sellest ei soovitud siiski kuigi palju häälega kõnelda, võttes arvesse *reassurance*'i-vajadust Nõukogude Liidu suhtes. Veelgi kiivamalt varjati seda, et rootslased tegid mõningaid salajasi ettevalmistusi relvastatud abi vastuvõtmise lihtsustamiseks.(Ibid)

Kannapöörde põhjusi on üldjoontes kolm. Üht juba nimetati: Rootsi vähenenud kaitsevõime. Teine põhjus on Euroopa Liidu solidaarsusdeklaratsioon, Lissaboni lepingu artikli 42 lõige 7, kus on kirjas:

„Kui üks liikmesriik langeb oma territooriumil relvastatud kallaletungi ohvriks, on teised liikmesriigid kohustatud andma talle abi kõigi nende käsutuses olevate vahenditega kooskõlas ÜRO põhikirja artikliga 51. See ei mõjuta teatud liikmesriikide julgeoleku- ja kaitsepoliitika eripära.“(Ibid)

Viimane lause, mis oli lisatud blokiväliseid liikmeid silmas pidades, ei oma Rootsi jaoks tähtsust, sest Rootsi praegune doktriin ütleb ainult seda, et Rootsi ei kuulu sõjalistesse liitudesse, ega puuduta vähimalgi määral Rootsi tegutsemist sõjaolukorras.

Kolmas põhjus on üha suurem ühtekuuluvus Balti riikidega. Sellel nähtusel on ajaloolised juured, ent alates Uusikaupunki rahust 1721 on see olnud varjusurmas. Balti riikide iseseisvuse säilitamise suhtuti sõdadevahelisel ajal pessimistlikult ning 1940. aasta sündmused õigustasid seda pessimismi. Ent pärast vabanemist 1991. aastal hakati peaminister Carl Bildti eestvedamisel Balti riikide iseseisvust toetama, meetmed muutusid ajapikku üha julgemaks ja hõlmasid isegi relvatarneid uutele Balti kaitsejõududele, aidates neil sel moel täita NATOga liitumiseks vajalikke kriteeriume. (Ibid)

Solidaarsusdeklaratsiooni vastuvõtmine tähendas, et need kolm kaalutlust põimiti kokku julgeolekupoliitiliseks ja strateegiliseks doktriiniks, millest peaks kaitsepoliitika edaspidi juhinduma. Küsimus on ainult selles, kui usutav see on. Kas lisaks tahtele on olemas ka reaalne võimekus?

Solidaarsusdeklaratsiooni usutavus sõltub kolmest tegurist: väeosad, ettevalmistus ning avaliku arvamuse ja poliitiliste liidrite toetus. Ülal välja toodud nõrkused, mis puudutasid kaitseväge, nõuavad likvideerimiseks nii organisatoorseid muutusi kui ka

ettevalmistusi riiklike õppuste kaudu. Lisaks on tarvis rahvusvahelisi ettevalmistusi staabikoostöö operatiivseks planeerimiseks, võimalike lahingülesannete eelset infokogumist, väeosade ühisõppusi jmt. Neid ettevalmistusi ei ole veel tehtud. (Ibid)

Avalik ettevalmistus on üks eeldus avaliku arvamuse ja poliitikute veenmiseks. Peab olema selge, missugune abi võib kõne alla tulla, ning vähendada tuleb ohtu, et poliitilised otsused hakkavad liialt venima – või jäävad sootuks tegemata. Veendumuse juurutamine eeldab, et tipp-poliitikud kasutaks iga võimalust levitada meie muutunud kaitsepoliitilise doktriini sõnumit. Seni pole seda veel toimunud, ent viimase aja riigikaitsedebatt on siiski andnud temale pisut rohkem kaalu.

4.4. Gotlandi saare strateegiline tähtsus

Rootsis on juba pikka aega kritiseeritud olukorda, kus strateegilises asukohas olev saar on sisuliselt ilma sõjalise kaitseta, ning ekspertide poolt tehtud ohuhinnangutes on Vene sõjategevust Gotlandi saarel peetud üheks tõenäoliseks ohuks. Rootsi kaitseuurijad rõhutasid, et Balti riikides on suured venelastest vähemuste kogukonnad, mille kaitsmist ettekäändena tuues võiks Venemaa Rootsit ja Gotlandi saart rünnata. Venemaa jaoks on Gotlandi tähtsus veelgi kasvanud seoses Nord Streami kulgemisega selle esisel. Läänemere suurim saar Gotland asub Rootsi idaranniku lähedal, keset Läänemerd, 130 kilomeetrit Lätist, 90 kilomeetrit Rootsi rannikust. (Viirand 2015)

Joonis 3. S-400 ja Iskanderi laskekaugus Venemaa territooriumil (Neretnieks 2013)

Joonis 4. S-400 ja Iskanderi laskekaugus Rootsi territooriumil (Neretnieks 2013)

USA-s ilmuv väljaanne World Affairs kirjutab, et Okupeerides Gotlandi, isegi ajutiselt, suudaks Venemaa edukalt nurjata igasugused NATO vägede saatmised Balti riikidesse, lõigata läbi ka võimalikud õhusillad läänest siinsesse regiooni ja peatada ka võimalused Venemaa allveelaevade ja lennukite tegevuse takistamiseks. Rootslased rõhutasid, et juba iidsetel aegadel teati, et kes on Gotlandi isand, see valitseb ka Läänemerd.

Rootsi militaarakadeemia kaitsestrateegia õppejõud Karlis Neretsnieks sõnas, et esmalt anastab Venemaa kiiresti Gotlandi ja siis ründab sealt meritsi Baltimaid. Veel 1990. aastatel oli Rootsil Gotlandi saarel suurem relvastus ja väekontingent kui praegu. Siis oli seal umbes 5000 sõdurit praeguse 500 asemel. „Gotlandile tuleks viia rohkem soomusmasinaid ja rakette. Eelkõige tuleb rõhku panna kaasaegsele õhutõrjele,“ selgitas Neretsnieks. (Suurkask 2015)

Riigina, kes järjest on süvendanud oma koostööd NATO-ga ja kes ise ootab ka tuge võimaliku rünnaku vastu on Rootsil vaba voli otsustada, kas suurendada sõjalist kohalolu Gotlandil või mitte. Rootsi vägede ülemjuhataja Sverker Göranson sõnul ei anna Rootsi parlament talle lihtsalt piisavalt rahalisi vahendeid, et sõjalist kohalolu Gotlandil suurendada. (Ibid) Riik, kes pole pidanud ühtki sõda viimased 200 aastat, ei ole neil ka tegelikku kogemust suurtest soomustehnika- ega lennubahendite manöövritest, kuigi riik ongi neutraalse ja patsifistliku maa kohta üsna hästi relvastatud. (Ibid)

5. ROOTSI KOOSTÖÖ BALTI RIIKIDEGA

Populaarse arusaama kohaselt Euroopa lõhenenud põhjaks ja lõunaks. Ühed selgitavad seda majanduspoliitiliselt. Põhja-Balti 8 on alates 1992. aastast toonud ühe laua taha kokku viis Põhjamaad ja kolm Baltimaad, et mitteametlikus õhkkonnas arutada nii regionaalsetel kui rahvusvahelistel teemadel. Aastate jooksul on välja kujunenud suur hulk regulaarseid ametkondlikke ja kõrgetasemelisi kohtumisi kõikvõimalike valdkondade lõikes.

Poliitilisel tasemel on koostöö peamiseks formaadiks peaministrite ja välisministrite iga-aastased kohtumised, seejuures on välisministrite kohtumisi korraldatud juba 1993. aastast. Lisaks peaministritele ja välisministritele kohtuvad regulaarselt ka haruministrid, parlamendiliikmed ning riigiametnikud. Välispoliitilisel tasemel toimuvad NB8 kohtumised välisministeeriumite kantslerite, poliitikadirektorite, valdkonnaekspertide ja välisesinduste diplomaatide vahel. (Hugemark 2011)

Esimene Läänemere strateegia eesmärkidest on enesestmõistetav: selleks on Läänemere, meid nii kaua lahutanud ja tänaseks ühendava veekogu julgeoleku kvaliteedi parandamine. Arvestades meie tugevat majanduslikku, kultuurilist ja sotsiaalset sõltuvust Euroopa suurimast sisemerest, tuleb kõigil Põhja-Euroopa kodanikel panustada Läänemere kaitsmisesse ja säilitamisse. (Ibid)

Küsimus on aga selles, kui suurt ühtsust tunnevad rootslased tegelikult Balti riikidega. Mentaliteet on muutunud. 1990ndate alguse poliitiline toetus on segunenud teatud skepsisega, mida meedia omakord rõõmuga õhutanud on. Väidetav venekeelse vähemuse diskrimineerimine Eestis ja Lätis on osal rootslastest tekitanud arvamuse, et kui Venemaa neid riike ründab, on nad selles ise süüdi. Rootslastel tegelikult pole erilist loomulikku sidet Läänemere idakalda rahvastega. Eestlased on selles suhtes vast kõige paremas olukorras tänu arvukale Rootsi eestlaskonnale ja Eesti rootslastele. Lätlastega saadakse ka hakkama, kuid leedulased jäävad rootslastele hingelt kaugeks. (Ibid)

Vaatamata rootslaste kiindumusele Euroopa Liitu ei saa ELil niipea sõjalist jõudu, mis julgeolekugarantiisid anda saaks. ELil puudub nii tahe kui võime iseseisvalt sõjalise rünnaku korral vägesid juhtida. Kokkuharjutamist oleks tarvis ka Balti riikide, teiste NATO riikide ning Soome üksuste ja staapidega. (Hugemark 2011)

Kogumik „Vendadele appi“ toob meile põhjalik ülevaate Rootsi julgeolekupoliitilisest mõtlemisest, kus konflikt iganenud mõttemallide ja uute väljakutsete vahel eredalt välja joonistub – saab selgemaks, kes on „vend“ ja kes pelgalt „poolvend“ .

Bo Hugemarki sõnul on Rootsi maavägi on valmis üsna suureks omapoolseks panuseks. Pealegi jõuaksid nad kohale tunduvalt varem kui üksused mujalt Euroopast. Rootsil puudub aga piisav relvastus ning kaugmaa õhutorjehõime maaväeüksuste turvamiseks. Merevägi on samuti üldiselt hästi ettevalmistatud ning valmis toimuvates operatsioonides osalemiseks, kuid õhutorjehõimekus jääb ka siin soovida. Õhuvägi suudab edukalt katta Rootsi territooriumi õhukaitsevajadusi, kuid NATO õhuoperatsiooni läbiviimine nõuab tugevat koordinatsiooni ja koostööd juhtimiskeskuste vahel. (Hugemark 2011)

5.1. Balti riikide sõjaline toetamine

Rootsi varasematel aastatel juba väga suures ulatuses toetanud Eesti ja teiste Balti riikide kaitsevägeid, mistõttu võiks öelda, et nad on oma abi juba ette ära andnud. "Et mis juhtuks, kui Venemaa ründaks ühte Põhjala või Balti riiki. See ongi suur vahe, kas olla NATO-s või mitte. NATO liikmesriikidel see kaitsetegevus planeeritakse juba rahuajal ära. Soome ja Rootsi puhul sellist tegevust ei toimu ja tundub, et ka poliitikutel ei ole taht selliseid samme hetkel veel astuda," arvab kaitseuringute keskuse juht Martin Hurt. (Aasaru 2015)

Soome endine president Martti Ahtisaari ütles väidetavalt USA riigisekretärile Warren Christopherile, et vastutuse võtmine pole reaalne, sest ei Soome ega Rootsi ei suuda tagada Baltimaade julgeolekut NATOga ühinemise korral. (Bahovski 2015) Soome arvates suudaks vaid USA sõjaline heidutus vältida Venemaa jõukasutamist. Sellest väitest jääb paraku mulje, et Soome ja Rootsi oleksid juhul, kui nad kuuluksid NATOsse, olnud teistest NATO riikidest kuidagi eraldi vastutamas Baltimaade julgeoleku eest. Et laienenud NATO oleks teatanud näiteks ka Moskvale, et vaadake, meie aluslepingu 5. artikkel kehtib Baltimaade ründamise puhul kohustuslikuna vaid Soome ja Rootsi kohta. Et appi ei tule mitte terve allianss, vaid üksnes Soome ja Rootsi?(Ibid)

Küsimus Rootsi suutlikkusest ennast ise sõjaliselt kaitsta ja/või tema kuulumisest NATOsse on otseselt seotud Balti riikide vabaduse ja sõltumatusega. Tugev ja stabiilne naaber, kellele on võimalik toetuda, ei ole iseenesest veel kolme väikeriigi jaoks helge

tuleviku tagatis. Kuid sõjaliselt nõrk naaber, kelle territooriumit võib ära kasutada agressiivne vastane, on kindlasti mureks igale riigile, kes soovib elada rahu ja stabiilsuses.

Lähtusime sellest, et Balti riikide turvalisus põhineb enamjaolt nende NATO liikmestaatusel ja et abioperatsioonid toimuvad selle sõjalise liidu juhtimisel. Rootsi roll võib sellistes operatsioonides olla erinev:

- Osalemine maavägedes, mis pannakse kokku ennetaval eesmärgil või mis astuvad vastu sisse tunginud vaenlasele.
- NATO lennu- ja mereväebaaside paigutamine Rootsi territooriumile.
- Abitranspordi turvamine merel ja õhus.
- Selliste Rootsi territooriumi osade kaitse, mis kallaletungija valdusesse sattumisel takistaksid sõjalise abi andmist Baltikumile. (Hugemark 2013)

5.1.2. Erineva vägivallaastmega stsenaariumid

1. Rahutus ilma otsese sõjaohuta, nagu nn pronkssõduri kriis aastal 2007. NATO näitab üles solidaarsust õhuturbemeetmete tugevdamise ja ulatuslikuma mereväeõppuse kaudu ning esitab soovid Rootsi osalemise kohta.
2. Olukord, kus Baltikum tunnetab sõjalist ohtu Venemaa poolt, ent Venemaa eesmärgid on endiselt ebaselged. NATO toob maavägesid Baltikumi, ühe brigaadi igasse riiki, ning paigutab lähipiirkonda õhuväeüksusi. Rootsilt ja Soomelt küsitakse kummaltki üht pataljoni ühte NATO brigaadi ning võimalust paigutada nende territooriumile Ameerika sõjalennukeid ja ühtse lennujuhtimise korraldamist.
3. Sõjaolukord, kus NATO jääb mingil põhjusel hiljaks. Vene väed tungivad Baltikumi ja NATO sooritab sõjalisi operatsioone, et Balti riike kaitsta. NATO õhuväed sekkuvad ja liit proovib säilitada Baltikumis ühe eelposti, kust vabastamisoperatsioone koordineerida. Rootsile antakse teada, et tema õhuruumi kasutatakse Baltikumi suunal toimuvateks lennuoperatsioonideks. NATO soovib paigutada oma lennuväge Rootsi pinnale baasidesse ja palub tugevdada Gotlandi kaitset. Uuritakse ka Rootsi võimalust raskemaid mehhaniseeritud üksusi otsekohe soovitud eelposti üle viia. (Hugemark 2013)

Rootsi tegutsemisvõimalusi neis kolmes stsenaariumis analüüsid jõudsime järeldusele, et Rootsi võib edukalt osaleda solidaarsusaktatsioonides, aga kahe tõsisema stsenaariumi korral ilmneks rida puudusi. Kõige olulisemad puudused on järgmised:

Pikk aeg, mis kulub rahuaegsete väeüksuste koondamiseks ja ühisõppusteks, et moodustada lahingurühmi armee koosseisus.

Puudulik kaugmaa-õhutorjehäivime maismaa- ja mereüksuste kaitsmiseks lukustab suure osa õhuvägedest omaenda baaside kaitsmisele. Vägede paigutamisel Gotlandile või Baltikumi ei ole suutlikkust eskortida mereväeluseid. Toetus maavägedele on puudulik. Ebapiisav võime võtta vastu ja kaitsta Ameerika sõjalennukeid Rootsi baasides ja korraldada õhuvägede lahingtegevust. (Hugemark 2013)

5.2. Rootsi probleemid Balti riikidega

Põhjala-Baltimaade regioonis on vaja ehitada veelgi uusi ühendusi, integreerida energiaturgusid, mitmekesistada tarnijaid ning luua LNG terminali võimekus. „Kriis Ukrainas tõi selge välja reaalse tegutsemisvajaduse ning oluline on energiasõltuvuse vähendamine,“ Vaja on suurendada ka küberjulgeolekualast tegevust Põhjamaade ja Balti riikide vahel, ning USA vahelise küberjulgeolekualase dialoogi edendamiseks ja kogemuste jagamiseks.

Baltimaade eesistuja jaoks on küberjulgeolek prioriteet ning eesistumise raames korraldame oktoobris kõrgetasemelise küberkohtumise, mis annab võimaluse Põhjamaade ja Balti riikide ning USA vahelise küberjulgeolekualase dialoogi edendamiseks ja kogemuste jagamiseks,“ (Välisministeerium 2014)

Rootsi ja Venemaa välispoliitilisi suhteid on mõjutanud erinev suhtumine inimõigustesse ja demokraatiasse ning Balti riikidesse. Rootsi on olnud pidevalt demokraatia ja inimõiguste propageerijaks globaalsel tasandil ning sellest tulenevalt on ta sageli Venemaal toimuvat kritiseerinud. Samuti on Rootsi olnud pidevalt Balti riikide toetaja, toetades nende iseseisvumist ning hiljem ühinemist Euroopa Liiduga. Venemaa on aga näinud Balti riike enda mõjusfäärina, nn. lähivälismaana ning tõstatanud pidevalt küsimusi nendes riikides elavate venelaste väidetavat diskrimineerimisest (Etzold 2011)

Peale julgeolekupoliitiliste eesmärkide oli Rootsil ambitsioone ka teistes tegevusvaldkondades, nagu näiteks kaubandus, keskkond ja tuumaenergeetika julgeolek. Nende mõtte oli selles, et juhul kui õnnestub normaliseerida Balti riikide julgeolekupoliitiline olukord siis teha kõik mis nende võimsuses, et ära hoida vana „raudse eesriide“ asendumine „heaolulõhega“. Rootsi pidi omal ajal püüdma hoida Balti riike päevakorras nii lääneriikide pealinnades, kui ka Moskvast, ning aitama baltlastel jõuda sõnumiga mõlemale poole.

KOKKUVÕTE

Rootsi mõistab, et tänapäeva julgeolekuohud eeldavad mitmepoolset koostööd ja aktiivset sõjalist kohalolekut välismaal; neutraalsus ei ole terrori ja massiliste inimõiguste rikkumiste puhul põhjendatud poliitika. Kuigi enamik rootslasi neid muutusi poliitikas toetab, on toetus NATOga liitumisele alles peale Venemaa 2014. aasta jõhkrat käitumist tõusma hakanud. NATOl aga on kindel soov on muuta Läänemeri alliansi sisemereks ja kasutada Baltikumi kaitsmisel Soome ning Rootsi territooriumi ja õhuruumi.

Teatud mõttes on Rootsi pikaajalised suhted NATOga ainulaadsed. Samas näitavad need suhted, et isegi kui Rootsi rahvas alliansiga liitumist veel täielikult ei toeta, on olemas teid, kuidas liikmesriigid saavad anda tähtsa panuse NATO julgeolekueesmärkide saavutamisse.

Rootsi ei ole enam lihtsalt pelgalt NATO väärtusi jagavad alliansi partner, vaid peab otsustama, milline on nende osa mõne NATO liikmesriigi kaitsmisel Venemaa ohu korral. Rahvusvahelised mereväeatašeed teevad järjest suuremat koostööd omavahel. Viimasel ajal on järjest suurenenud diskussiooni osatähtsus küsimuses, kas NATO ei peaks laiendama ja tihedama koostööd Soome kui ka Rootsi.

Nagu Rootsi on korduvalt tõestanud, ei pea maailma julgeolekuküsimuste lahendamisel kaasaraäkimiseks kindlasti olema NATO liige. Rootsi relvajõud täidavad NATO juhitud ühisoperatsioonides tähtsat osa. Sellegipoolest on vajakajäämisi, mis tuleb kõrvaldada. Kui solidaarsusdeklaratsioon peab tõepoolest Rootsi naaberriikides toetama rahu ja julgeolekut, on palju rohkem vaja teha praktilisi ettevalmistusi ja vahetada teavet.

Võib järeldada, et Rootsi koostöö NATO-ga on olnud nii Külma sõja ajal, kui ka peale seda sedavõrd tulemuslik, et see on hakanud pärssima riigi kaitsevõimet. See tekitab petliku tunde, et Rootsi on hästi kaitstud ka NATO-sse kuulumata. Sel põhjusel vähendati Külma sõja lõpu järel kaitseelarvet. Hiljem loobuti territoriaalkaitset, kuna idast otsest ohtu polnud. Alles hiljutiste Venemaa provokatsioonide valguses, saadi aru kui nõrk on Rootsi kaitsevõime tegelikult.

Senised paari protsendised tõusud aastasest kaitse-eelarvest pole tegelikult eriti suured. Seejuures oli kaitse-eelarve suurendamine Rootsis sisuliselt kokku lepitud juba enne

allveeintsidendi algust, et lisaraha suunatakse täiendavate allveelaevade ja hävituslennukite ostmiseks, mis eelkõige viitab minu hinnangul mitte niivõrd konkreetsele sõjalisele vajadusele (mõlemaid on Rootsil juba küll, probleem on vist pigem isegi olemasolevate hävitajate arvu juures pideva lahinguvalmiduse hoidmine) ja soovile paigutada sisepoliitistel põhjustel raha kodumaisesse kaitsetööstusesse, sest hävitajad kui ka allveelaevad ehitab Rootsi ise.

On selge, et Rootsi liitumine oleks poliitiliselt kui ka sõjaliselt NATO-le tulus ning strateegiliselt kasulik. NATO laienemine on tugevdanud Kesk-ja Ida-Euroopa ning tegelikult ka ülejäänud mandri stabiilsust, teinud NATO tugevamaks ning suutlikumaks oma liikmete kaitsel ja nende julgeolekuhuvide edendamisel nii Euroopas kui ka väljaspool, ning samuti laiendanud alliansi-sisest „tööjaotust“. Sõjalises mõttes tähendab NATO liikmestaatus võimete arendamist ja operatiivplaneerimist: kokkuleppimist teiste liikmesriikidega, millist laadi sõjajõude Rootsi kui tulevane liige peaks välja õpetama ja varustama, et vältida asjatut dubleerimist teiste liitlastega, samuti nende jõudude võimaliku kasutamise plaanide koostamist. Viimse hetke improviseerimine ei too kunagi nii palju edu kui hoolikad ettevalmistused.

NATOga ühinemine on pikk ja bürokraatlik protsess, mis nõuab hulga hädavajalikke samme, sealhulgas investeringuid taristusse salajase teabe vahetamiseks teiste riikidega ning seaduste ühtlustamist. Sõjalises mõttes tähendab NATO liikmestaatus võimekuste arendamist ja operatiivplaneerimist: kokkuleppimist teiste liikmesriikidega, millist laadi sõjajõude Rootsi kui tulevane liige peaks välja õpetama ja varustama, et vältida kattumist teiste liitlastega, samuti nende jõudude võimaliku kasutamise plaanide koostamist. Viimse hetke improviseerimine ei too kunagi nii palju edu kui hoolikad ettevalmistused.

SUMMARY

SWEDISH CAPABILITY OF DEFENDING HERSELF AND ARGUMENTS IN FAVOUR AND AGAINST THE POSSIBILITY OF JOINING NATO

Sten Tago

Sweden countries with such an obvious need for military support he needs to join NATO and they should have done so a long time ago. Because the region had been stable for quite some time much of the Swedish army was down sized. Refusing to invest in defense strengthening is not an option for Sweden at this point.

The aim of this work is to find out why Sweden has not join NATO and why he should join. One tool that could help is a thorough and honest study of the pros and cons of NATO membership. Even though Swedish cooperation with the alliance will now deepen to make NATO support more likely in the improbable event of Russian aggression against the Nordic states. True, only a third of country's population wants it to join the alliance. But when people are asked whether they would support their government if it decided to apply for NATO membership, two-thirds reply affirmatively. Sweden fully shares NATO's values and contribute significantly to NATO operations more than some current members do

In Sweden in particular, the membership debate started long before the Ukraine crisis. Stockholm was extremely close to NATO during the Cold War, having adapted its entire defense posture to NATO standards. In the case of war with the Moscow-aligned Warsaw Pact, Sweden would have become a „*de facto*“ NATO member overnight. A Swedish government report in the 1990s revealed these close links with NATO, putting Sweden's traditional assertion of neutrality into perspective.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aasaru, H. (10. Aprill 2015. a.). *Uudised.err.* Allikas: <http://uudised.err.ee/v/eesti/9d863f23-fb96-43cc-aa7f-c1daa8ac133a>
- Ahlin 2014. (kuupäev puudub). *Ipsos Public Affairs.* Allikas: https://docs.google.com/viewer?url=http://www.ipsos.se/sites/default/files/pdf/DN_Ipsos_Allmanheten_om_Nato_och_Sveriges_forsvar_141222.pdf
- Bahovski, E. (20. veebruar 2015. a.). *icds.* Allikas: <http://www.icds.ee/et/blogi/artikkel/ehmatus-rootsist/>
- Bahovski, E. (27. märts 2015. a.). *Icds.* Allikas: <http://www.icds.ee/et/blogi/artikkel/miks-soome-ei-taha-natosse/>
- Basingstoke, H. E. (2011). *NATO : the power of partnerships.* New York : Palgrave Macmillan.
- Bendroth, P. K. (10. Aprill 2015. a.). *Forsvarsmakten.* Allikas: <http://www.forsvarsmakten.se/en/news/2015/04/on-standby-and-ready-for-take-off/>
- Braw, E. (14. jaanuar 2015. a.). *worldaffairsjournal.* Allikas: <http://www.worldaffairsjournal.org/blog/elisabeth-braw/gotland-island-baltic-seas-weak-link>
- Cenciotti, D. (17. September 2014. a.). *Theaviationist.* Allikas: <http://theaviationist.com/2014/09/19/su-24-violated-swedish-airspace/>
- Defence, M. o. (15. mai 2014. a.). *regeringen.* Allikas: <http://www.regeringen.se/sb/d/18638/a/240432>
- Dempsey, J. (21. mai 2015. a.). *carnegieeurope.* Allikas: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=55657>
- Etzold, T. &. (2011). *Is there a Nordic Russia policy? Swedish, Finnish and Danish relations with Russia in the context of the European Union.* . Journal of Contemporary European Studies.
- Eurostat. (21. Oktoober 2014. a.). *europa.* Allikas: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5182258/2-21102014-AP-EN.PDF/497e3b55-dca0-482f-93e0-d82f81bc92d7?version=1.0>
- Forsvarsmakten. (2015). Allikas: <http://www.forsvarsmakten.se/en/about/our-mission-in-sweden-and-abroad/international-activities-and-operations/nordic-battle-group/?take=3>

- Hendrickson, R. C. (2007). *Nato*. Allikas:
<http://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/estonian/history.html>
- Himma, M. (21. 10 2014. a.). *Postimees*. Allikas: <http://uudised.err.ee/v/eesti/a5b18970-4002-4f3b-a40d-fb2c7021ac67>
- Holmström, M. (13. jaanuar 2015. a.). *DN.se*. Allikas:
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/starkt-forsvar-dyrare-an-vad-politikerna-tror/>
- Hugemark 2011. *Vendadele appi*. Rootsi Kuninglik Sõjateadusakadeemia.
- Hugemark 2013. *Maailma Vaade*. Allikas: Usutav solidaarsus:
<http://www.maailmavaade.ee/nr-19/usutav-solidarsus>
- Hurt 2015. (kuupäev puudub). *icds*. Allikas:
<http://www.icds.ee/et/publikatsioonid/artikkel/rootsi-julgeolek-ja-riigikaitse-2014-vaadatuna-idast/>
- Jakobson, M. (2005). *Tulevik*.
- Johansson, M. (7. juuni 2014. a.). *Icids*. Allikas:
<http://www.icds.ee/et/publikatsioonid/artikkel/rootsi-ja-soome-kaitsekoostoo-kuidas-sellest-asja-saaks/>
- Josefin Sköld, K. H. (13. Detsember 2014. a.). *DN*. Allikas:
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/passagerarplan-nara-kollidera-med-utlandskt-militarflyg-soder-om-malmo/>
- Jõerüüt, J. (Veebruar 2015. a.). *Diplomaatia*. Allikas:
<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/rootsi-ja-eesti-mis-on-muutunud-kahekumne-aastaga/>
- Kaas, K. (Juuli 2014. a.). *Diplomaatia*. Allikas: <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/venemaa-relvajoud-laanemere-piirkonnas/>
- Kaitsevägi, E. (3. juuli 2014. a.). *Estonian Defence forces*. Allikas:
<http://www.mil.ee/et/uudised/8291/kaitsev%C3%A4e-juhataja:-rootsist-on-saanud-1%C3%A4%C3%A4nemere-regiooni-kaitsekoost%C3%B6%C3%B6-mootor>
- Kaitsevägi, E. (27. jaanuar 2014. a.). *Mil*. Allikas: <http://www.mil.ee/et/uudised/8027/rootsi-kaitsev%C3%A4e-juhataja:-p%C3%B5hjala-lahingugrupp-%C3%BChendab-esmakordselt-pea-k%C3%B5iki-p%C3%B5hjala-ja-balti-riike>
- Karjalainen 2015. *iltasanomat*. Allikas: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1424310190977.html>
- Koorits 2014. Allikas: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/martin-hurt-rootsi-kaitsevagi-on-juba-aastaid-alarahastatud-puudus-on-nii-meestest-kui-varustusest?id=69972987>
- Koorits, V. (16. Veebruar 2015. a.). Allikas:
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/martin-hurt-meie-soovime-et-nato-ja-eliikmed-oleksid-venemaa-suhtes-konkreetsed-ja-jareleandmatud?id=70804637>

- Kreek, R. (7. mai 2014. a.). *Äripäev*. Allikas:
<http://www.aripaev.ee/uudised/2014/05/07/soome-rootsi-solmised-venemaa-hirmus-julgeolekupakti>
- Laugen, L. (23. Oktoober 2014. a.). Allikas:
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/rootsi-kasvatab-kaitse-eelarvet?id=70003887>
- legislation, S. o. (12. Veebruar 2006. a.). *Europa*. Allikas:
http://europa.eu/legislation_summaries/other/125014_en.htm
- Liljergen, H. (2007). *Rootslase ja diplomaadina Tallinnast Türi*.
- Maiberg, T. (27. jaanuar 2014. a.). *err.ee*. Allikas: <http://uudised.err.ee/v/eesti/6d65e271-ed3-44bb-a587-26c8675cde79>
- Murof, R. (20. jaanuar 2015. a.). *Forte*. Allikas: <http://forte.delfi.ee/news/militaaria/soome-ja-rootsi-vaatavad-nato-poole-tihendavad-kaitsekoostood?id=70602143>
- NATO. (2015). Allikas: <http://et.wikipedia.org/wiki/NATO>
- NATO. (2015). Allikas: http://www.english-online.at/current_affairs/nato-at-60/north-atlantic-treaty-organization.htm
- Neretnieks, K. (2013). Allikas: <https://www.stratfor.com/the-hub/sweden-and-stability-baltic-sea-region-0>
- Neretnieks, K. (25. juuni 2013. a.). *Stockholm Free World Forum*. Allikas:
<https://www.stratfor.com/the-hub/sweden-and-stability-baltic-sea-region-0#axzz3PGVkJ7IZG>
- NORDEFECO. (2015). Allikas: <http://et.wikipedia.org/wiki/NORDEFECO>
- NORDEFECO. (2015). *NORDEFECO*. Allikas: <http://www.nordefco.org/The-basics-about-NORDEFECO>
- O'dwyer, G. (16. Märts 2014. a.). *Archive.defensenews*. Allikas:
<http://archive.defensenews.com/article/20140316/DEFREG01/303160008/Russian-Threat-Re-Energizes-Sweden-s-Push-Join-NATO-Boost-Spending>
- Oliphant, R. (20. oktoober 2014. a.). *The Telegraph*. Allikas:
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/sweden/11174289/Why-would-a-Russian-submarine-enter-Swedish-waters.html>
- Pohjalainen. (17. veebruar 2015. a.). *Pohjalainen*. Allikas:
<http://www.pohjalainen.fi/uutiset/kotimaa/suomelle-ja-ruotsille-ei-esitet%C3%A4-puolustusliittoa-1.1776880>
- Pond, E. (2012). <http://www.worldpolicy.org/blog/2012/09/26/secrets-baltic-swedish-cold-war-neutrality-revisited>.
- Randlaid, S. (12. aprill 2015. a.). *err*. Allikas: <http://uudised.err.ee/v/valismaa/6f4e98c1-1d54-46b3-ad1b-723b166aac79>

- Rank, S. (12. Jaanuar 2015. a.). *Äripäev*. Allikas:
<http://www.aripaev.ee/uudised/2015/01/12/nato-kusimus-ajab-rootsi-poliitikud-tulli>
- Reports. (17. veebruar 2015. a.). *defmin*. Allikas:
http://www.defmin.fi/files/3074/Final_reports_on_deepened_defence_cooperation_between_Finland_and_Sweden.pdf
- Sharkov, D. (16. Detsember 2014. a.). *Europe.newsweek*. Allikas:
<http://europe.newsweek.com/putin-orders-snap-military-drills-russian-troops-nato-border-292308>
- Shilton 2014. (kuupäev puudub). *globalresearch*. Allikas:
<http://www.globalresearch.ca/sweden-strengthens-military-in-response-to-ukraine-crisis/5382366>
- Søreide, I. E. (Veebruar 2015. a.). *nordefco*. Allikas:
http://www.nordefco.org/Files/NORDEFSCO_arsrapport_2014.pdf
- Suurkask, H. (16. Jaanuar 2015. a.). *Forte*. Allikas:
<http://forte.delfi.ee/news/militaaria/gotlandi-saar-laanemere-julgeoleku-koige-norgem-luli-venemaa-meelevallas?id=70579377>
- Suurkask, H. (16. jaanuar 2015. a.). *FORTE*. Allikas:
<http://forte.delfi.ee/news/militaaria/gotlandi-saar-laanemere-julgeoleku-koige-norgem-luli-venemaa-meelevallas?id=70579377>
- Swedish National Audit 2014. (kuupäev puudub). *riksrevisionen*. Allikas:
http://docs.google.com/viewer?url=http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/20134/summary_2014_7.pdf
- The Local*. (29. oktoober 2014. a.). Allikas: <http://www.thelocal.se/20141029/support-swells-for-swedish-nato-membership>
- Viirand, L. (12. märts 2015. a.). *Err*. Allikas: <http://uudised.err.ee/v/valismaa/a73f286d-75a9-4678-8614-c544dcbffcbf>
- Virki, T. (2000). <http://maailm.postimees.ee/1839779/rootsil-ja-soomel-pikk-koostoo-natoga>.
- Välisministeerium 2014. (kuupäev puudub). *bsy*. Allikas: <http://bsy.vm.ee/uudised-ja-sundmused/pohjamaade-ja-balti-riikide-valisministrid-keskendusid-piirkonna-julgeolekule/>

LISAD

Lisa 1. Valik oma valdkonna spetsialistide arvamusi

Valik oma valdkonna juhtivaid spetsialiste vastavad küsimusele: Kas Rootsi ja Soome peaks liituma NATO-ga?

Allikas: <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=55657>

Peter Viggo Jakobsen

Taani Kuningliku Kaitsekolledži Strateegia Instituudi dotsent

Tundub üsna mõttetu arutada, kas Rootsi ja Soome peaksid liituma NATOga, kuna seda kindlasti ei juhtu. Enamus kodanikkonnast on mõlemas riigis endiselt vastu NATO liikmeks saamisele ja kummagi riigi strateegilised kultuurid kannavad liialt suurt ajaloolist neutraalsuse ja sõjalistest liitudest hoidumise pagasit. Seni, kuni puudub selge ja akuutne oht nende riigi julgeolekule Venemaa poolt, pole liikmelisus NATOs Soome või Rootsi poliitilise eliidi jaoks mõeldavaks lahenduseks.

Strateegiliselt on see väga hea. NATO seisukohalt vaadatuna annavad Soome ja Rootsi alliansile vähe juurde, kuna mõlemad riigid rakendavad juba praegu NATO protseduure ja osalevad NATO õppustel ja missioonidel. Nende staatus mitteliikmena sunnib neid kulutama isegi rohkem kaitsekulutustele, kui paljud alliansi liikmed: mõlemad riigid kulutavad rohkem, kui on NATO Euroopa keskmine, ja mõlemad reageerisid Venemaa Krimmi annekteerimisele tõstes kaitsekulutusi.

Rootsi ja Soome koostöö alliansiga tiheneb nüüd veelgi, mis tõstab toetust NATO-ga liitumisele mõlemas riigis, kuigi Venemaa agressioon nende kahe riigi vastu on ebatõenäoline. See annab NATOle rohkem mõjujõudu, et veenda Rootsi ja Soome võtma omaks NATO arukat kaitsekava, mis on alliansi liikmetel juba olemas. „Status quo“ säilitamine on seega võit mõlema poole jaoks, nii NATO kui ka mõlema riigi, Soome ja Rootsi seisukohalt.

Karl-Heinz Kamp

Akadeemiline direktor Föderaal Akadeemias Berliinis Julgeolekupoliitikas

See ei ole Saksa ametnike asi soovitada Rootsil ja Soomel liituda alliansiga. Siiski on huvitav näha debatti sündimas mõlemas riigis, ilma et NATO või keegi teine liikmesriikidest neid selleks survestaks. Ilmselgelt on Moskva territoriaalne ekspansionism aidanud sellele kaasa, eriti pidades silmas Soome 1340-kilomeetri pikkust piiri Venemaaga.

Rootsis hakati liitumise küsimust arutama juba ammu enne Ukraina kriisi. Stockholmil oli NATOga väga tihe koostöö, eriti külma sõja ajal, olles kohandanud oma kogu kaitseplaani NATO standartide järgi. Sõjalise ohu korral Varssavi Paktiga oleks Rootsist saanud NATO „*de facto*“ liige üleöö. Rootsi valitsuse raportid 1990. aastatel avalikustasid lähedased suhted NATOga asetades Rootsi traditsionaalse neutraliteedi uude valgusse.

Kui Rootsi või Soome peaksid otsustama liituda NATO-ga siis, poleks see ainult tänu hirmul Venemaa ees ja vajadusele saada NATO Artikkel 5 alusel vastastikkust kaitset puudutav kindlustunne. Veelgi tähtsam on see, et mõlemad riigid jagavad NATOga samu väärtusi ja panustavad märgatavalt NATO operatsioonidesse - rohkemgi kui mitmed praeguse hetke liikmesriigid.

Samas arvestades nende geograafilist olukorda on mõlemad riigid niigi kaasatud iga olulisema otsuse langetamise juurde, mida alliansis vastu võetakse. NATO liikmeks oleks annaks Rootsile ja Soomele õiguse hääletada vajaduse korral ka NATO tegevuskavade üle, mitte üksnes omada seejuures lihtsalt senist nõuandvat rolli. Teisalt, NATOle oleks kindlasti äärmiselt kasulik omada kaht uut liikmesriiki, kes panustaksid julgeolekusse ja ühisesse koostöösse enamgi, kui sealt vastu saavad.

Ülaltoodud seisukoht kajastab autori isiklikke vaateid.

Mike Winnerstig

Rootsi Kuningliku Sõjateaduste Akadeemia liige

Strateegiliselt on Rootsil ja Soomel tänapäeval sarnased põhimõttelised probleemid. Rootsi tugineb ametlikult teiste riikidega tehtavale sõjalisele koostööle - põhiliselt Põhjala ja ELi riikidele, samuti koostööle Ameerika Ühendriikidega - ja omab piiratud, kuid üha professionaalsemaks muutuvat kaitseväge. Soomel seevastu on suured, kuid osaliselt halvasti varustatud relvajõud, mis moodustatakse ajateenijatest.

Mõlemad riigid pole võimelised hakkama saama otsese või kaudse ohuga revanšistliku Venemaa poolt. NATOga liitumine lahendaks hulgaliselt julgeolekualaseid probleeme, mõlema riigi jaoks. Tänu NATO heidutavale mõjule, saaksid Rootsi ja Soome tunduvalt

parema kaitse, kui nende riiklikud relvajõud kunagi pakkuda suudaks. Mõlemad riigid saaksid juurde hulgaliselt rahvusvahelist mõjujõudu tänu kuulumisele Põhja-Atlandi Nõukogusse, NATO otsuselangetamise organisse.

Kui kõik Skandinaaviamaad ja Balti riigid oleksid NATO liikmed, võiks rakendada ratsionaalse kaitse planeerimist Läänemere piirkonnas. See vähendaks mis tahes agressiooni võimalust Põhja-Euroopa regioonis. Praegune olukord, kus Rootsi ja Soome teevad koostööd NATOga, rakendavad sealseid standardeid ja integreeruvad NATO süsteemidega, ilma formaalse liitumiseta kollektiivkaitse süsteemiga, tekitab minu arvates pigem uut ebastabiilsust ja pakub võimalusi potentsiaalsele agressorile.

Ülaltoodud seisukoht kajastab autori isiklikke vaateid.

Marcin Zaborowski

Poola Rahvusvaheliste Suhete Instituudi direktor

Jah, Rootsi ja Soome peaksid liituma NATOga, aga see pole muidugi absoluutselt kindel, et nad seda teevad. Pole kahtlust, et mõlemad riigid omavad suurt väärtust NATO jaoks, allianss võtaks nad meelsasti vastu liikmeks.

Asetsedes strateegiliselt keerulises piirkonnas, üha sõjakamaks muutuva Venemaa vahetus läheduses, on see julgustanud Rootsit ja Soomet tõsiselt pingutama kaitsevaldkonnas. Täna on nende relvajõud võimekamad kui paljudel praegustel NATO liikmetel. Mõlemal riigil on suur, kaasaegne kaitsetööstus, mis on hästi integreeritud olemasolevasse Lääne-Euroopa võrgustikku kui osanik ja koostööpartner.

Mõlemal riigil on pikk NATOga arendatud koostöö kogemus. Rootsi ja Soome on tihti paremini kaasatud alliansi tegevusse, kui mõni olemasolev liige. Siiski on kahel Põhja riigil pikaajaline neutraliteedi traditsioon, mis on sügavalt juurdunud nende poliitilises ja strateegilises kultuuris. Selle tulemusena on NATO-ga liitumise toetajatel, kelle osakaal tõuseb mõlemas riigis pidevalt, siiski üsna raske toimida väljakujunenud mõttemallide vastu.

Pauli Järvenpää

Tallinnas paikneva Rahvusvaheliste Kaitseuringute Keskuse vanemteadur

Rootsi ja Soome mitte ainult ei pea, vaid oleksid pidanud juba ammu liituma NATOga. On kummaline, et need kaks Põhjala riiki, kes vajaksid hädasti sõjalist abi ohu korral Põhja-Euroopas – on ikka veel kahtlemas liitumise vajalikkuses, mis peaks pakkuma toetust just sellistele riikidega, nagu nemad.

Poliitikute sõnul pole NATOga liitumise toetus kuigi suur kummaski riigis. Tõsi, ainult kolmandik mõlema riigi kodanikkonnast toetab NATOga liitumist. Aga kui rahvalt küsida, kas nad toetaks oma valitsust, kui nad otsustaks liituda alliansiga, vastaks kaks kolmandikku jaatavalt.

See, mis jääb puudu Rootsil ja Soomel on julge ja perspektiivitundega poliitiline juhtkond. Rahvas on valmis järgnema, kui selline otsus juhtkonna poolt vastu võetakse. NATO liikmelisus on avatud ja populaarne väitlusteema.

Mõlemad riigid võiksid läbi viia uurimuse, mis kaaluks NATOga liitumise poolt ja vastu argumente. Sellese uuringu saaksid mõlemad riigid läbi viia. Uuring suurendaks inimeste informeeritust NATO asjust ja muudaks poliitikutel lihtsamaks selle otsuse elluviimise, selle asemel, et peita end valijate selja taha.